

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน ที่มีผลต่อทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรมและการรับรู้การปฏิบัติจากครู ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทบทวนแนวคิดทฤษฎีวรรณกรรม งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดรายละเอียดตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน

- 1.1 ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน
- 1.2 ปรัชญาการเรียนการสอนแบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน
- 1.3 โครงสร้างระบบการเรียนการสอนแบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน
- 1.4 จิตวิทยาพื้นฐานในการเรียนการสอนแบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน

- 1.5 หลักการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน
- 1.6 กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน
- 1.7 เทคนิควิธีในการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน
- 1.8 ข้อดีและข้อจำกัดของการเรียนรู้แบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน

2. แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารย – ประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม : ตัวแปร ความหมาย และการวัด

- 2.1 ความหมายของทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม
- 2.2 ความสำคัญของทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตย
- 2.3 การวัดการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม

3. การพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

4. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับ การรับรู้การปฏิบัติจากครู

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
 ห้องสมุดงานวิจัย
 วันที่ 21 ส.ย. 2555
 เลขทะเบียน..... 247000
 เลขเรียกหนังสือ.....

- 4.1 ความหมายของการรับรู้
- 4.2 ความสำคัญของการรับรู้การปฏิบัติจากครู
- 4.3 การวัดการรับรู้การปฏิบัติจากครู
- 5. การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน กับการพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันแบบประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม
- 6. การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน กับ การรับรู้การปฏิบัติจากครู

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน

1. ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน

ในเรื่องความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน นี้เกี่ยวข้องกับความเป็นมา ผู้วิจัยจึงเสนอความเป็นมา ก่อนการสรุปความหมาย ดังนี้

การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน - สอบสวน เดิมได้ชื่อว่าการเรียนการสอนแบบสืบสวน-สอบสวน โดยมีการเพิ่มการให้ความรู้ขั้นพื้นฐานและอิงหลักอริยสัจ 4 ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายไว้ ทั้งแบบเดิมและแบบอารยวิถีที่ได้พัฒนามาใหม่ ดังนี้ ชันด์และเทราบริดจ์. (Sund and Trowbridge.1965 : 73) นิยามการสืบสวนสอบสวน (Inquiry) ว่าเป็นการค้นคว้าหาความรู้ หรือความจริงโดยเน้นวิธีการแสวงหาความจริง ซึ่งเป็นผลมาจากการค้นคว้าสิ่งสำคัญในการสอนคือครูให้นักเรียนรู้จักวิธีการเรียนรู้ เป็นการสอนที่เน้นการพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหา มุ่งให้นักเรียนค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ตามแนวกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งครูเป็นผู้เล่าเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสงสัย ช่วยจัดสถานการณ์และอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับการแก้ปัญหาและอาจร่วมอภิปรายกับนักเรียนเพื่อให้ได้สิ่งที่ถูกต้องสอดคล้องกับ ชาติรี เกิดธรรม (2543 : 22) ยังได้กล่าวว่า "วิธีการสอนแบบสืบสวน-สอบสวน เป็นวิธีสอนที่ฝึกให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าหาความรู้ โดยใช้กระบวนการทางความคิด หาเหตุผล จะต้องพบความรู้ หรือแนวทาง แก้ปัญหาที่ถูกต้องด้วยตนเอง โดยผู้สอนตั้งคำถามประเภทกระตุ้นให้นักเรียนใช้ความคิด หาวิธีการแก้ปัญหาได้เอง และสามารถนำวิธีการแก้ปัญหามาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งเป็นวิธีสอนที่เน้นความสำคัญของนักเรียน หรือยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง" และธีระชัย บุรณโชติ (2517 : 46) กล่าวถึง การสอนแบบสืบสวน – สอบสวนว่าเป็นการสอนที่

เน้นเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ของนักเรียน โดยเฉพาะกระบวนการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ คือการให้นักเรียนทดลองปฏิบัติเองอย่างนักวิทยาศาสตร์ เน้นกิจกรรมในการตั้งคำถามและ กำหนดปัญหา การสังเกต การจำแนกสิ่งต่าง ๆ การทำนาย หรือการตั้งสมมติฐานให้นักเรียนลงมือกระทำ โดยนักเรียนจะเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนบทบาทของครูคือ จัดเตรียมสถานการณ์ต่าง ๆ ให้เหมาะสม

ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 118) ได้ให้ความหมายว่า การเรียนการสอนแบบสืบสวน-สอบสวน (Inquiry method) หมายถึง การเรียนรู้โดยวิธีการให้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เป็นกระบวนการวิเคราะห์ปัญหา และตัดสินใจ โดยใช้ความรู้ที่ผู้เรียนได้รับมาจากความคิด และการเสาะแสวงหามาด้วยตนเอง ภายใต้การแนะนำของครูผู้สอน และทีศนา แคมมณี (2545 : 140) ที่ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการสืบสวน-สอบสวน ว่าเป็นการดำเนินการเรียนการสอน ว่าเป็นการดำเนินการเรียน โดยผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดคำถาม เกิดความคิด และลงมือเสาะแสวงหาความรู้ เพื่อนำมาประมวลหาคำตอบหรือข้อสรุปด้วยตนเอง โดยที่ผู้สอนช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน เช่น ในด้านการการสืบค้นหาแหล่งความรู้ การศึกษาข้อมูล การวิเคราะห์ การสรุปข้อมูล การอภิปรายโต้แย้งทางวิชาการ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น กระทรวงศึกษาธิการ ได้อธิบายว่า การสอนแบบสืบสวน-สอบสวน ว่าเป็นการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนค้นคว้าหาคำตอบเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง เป็นการสร้างนิสัยให้นักเรียนเป็นคนช่างคิด รู้จักซักถามและแก้ปัญหา เป็นวิธีสอนที่สอดคล้องกับหลักจิตวิทยาที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น และเชื่อมั่นในตนเอง (กรมวิชาการ. 2521 : 96) ซึ่งสอดคล้องกับ เสริมศรี เสวตามร และสาธิต งามศิริ (2521 : 68 - 79) อธิบายว่า วิธีการคิดแบบสืบค้น เป็นวิธีการแก้ปัญหาซึ่งเกิดจากความสงสัยและอยากรู้ อาจเกิดจากการค้นหาเหตุผลแต่ตามลำพังตนเองก็ได้ ในห้องเรียนปัญหาหรือข้อสงสัย ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการวางแผนการสอนที่รัดกุมของครูผู้สอนที่พยายามสร้างบรรยากาศแวดล้อมในห้องเรียน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดความสงสัย นักเรียนจะได้รับการชักจูงไปสู่การตั้งคำถาม และตอบคำถาม การสำรวจข้อมูลและการค้นพบ การคิดสืบค้นเป็นการค้นหาเหตุผล เพื่อสร้างแนวคิดใหม่ หรือขยายตลอดจนเลิกแนวคิดเดิมและสอดคล้องกับ สุวิทย์ และอรทัย มูลคำ (2545 : 136) ให้ความหมายการจัดการเรียนรู้แบบสืบสวนสอบสวนว่า เป็นกระบวนการเรียนที่เน้นการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาค้นคว้าหาความรู้ โดยผู้สอนตั้งคำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการทางความคิด หาเหตุผลจนค้นพบความรู้หรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่

ถูกต้องด้วยตนเอง สรุปหลักการ กฎเกณฑ์หรือวิธีการในการแก้ปัญหาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการควบคุม ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมในสภาพต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง

นอกจากนี้แล้วในปี ค.ศ.1991 ซุกแมน (Suchman.1961, อ้างใน วีรยุทธ วิเชียรโชติ : ม-ห) ได้ตั้งโครงการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนแบบสืบ-สอบสวนสอนที่มหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ โดยเน้นการสอนวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีให้ผู้เรียนตั้งคำถาม เพื่อจะได้ค้นพบหลักการและกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถในการค้นคว้าและสืบสวนหาความรู้ด้วยตนเอง ซุกแมน ได้แบ่งขั้นตอนการสอนออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นตั้งปัญหา ชั้นซักถาม และชั้นวิจารณ์กระบวนการสืบค้นด้วยคำถาม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดอย่างมีเหตุผล โปสแมน (Postman.1969 : 31-33) ได้เสนอแนวคิดวิธีการสอนแบบสืบสอบสวนสอนว่าเป็นวิธีการสอนอีกแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเป็นผู้หาความรู้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนจะเป็นผู้กระตุ้นส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหา ทำให้นักเรียนเกิดการสงสัยและต้องการค้นหาคำตอบ หรือโดยที่ครูเป็นผู้ตั้งคำถามให้นักเรียนเกิดความคิด สืบค้นและพบคำตอบต่อปัญหาของตนได้

สำหรับในประเทศไทย วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2548 : 28) ได้ประยุกต์แนวคิดในการแสวงหาความรู้ด้วยคำถาม และประสบการณ์การวิจัย จากโครงการสอนแบบสืบสอบสวนสอนของ ซุกแมน (The scientific inquiry method project) ที่มหาวิทยาลัยแห่งมลรัฐอิลลินอยส์ (The University of Illinois, USA) ในช่วง ค.ศ. 1965 - 1967 มาจัดตั้งโครงการวิจัยการเรียนการสอนแบบสืบสวน-สอบสวน ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร โดยรับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย ในระหว่างปี พ.ศ.2513 - 2515 เพื่อพัฒนาการ การคิดเป็น แก้ปัญหาเป็นให้เหมาะสมกับนักเรียนไทย และมีผู้ร่วมเข้าโครงการวิจัยหลายคน ได้แก่ โชติ เพชรชื่น (2513) ทศนีย์ คุณาวัดมานาวุฒิ (2515) เรียม ศรีทอง (2516) ฯลฯ ซึ่งจากผลงานวิจัยทั้งหลาย สรุปว่าการเรียนการสอนแบบสืบสวน-สอบสวน ส่งผลต่อการรับรู้ ความคิดวิจารณ์ญาณ ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดแบบสืบสวน-สอบสวนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ต่อมา ในปี พ.ศ.2521 วีรยุทธ วิเชียรโชติ ได้เปิดสอนเป็นรายวิชาจิตวิทยา การเรียนการสอนแบบสืบสวน - สอบสวน (PC 216 The Psychology of investigative instruction and learning) ที่คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งเป็นการเปิดสอนรายวิชานี้เป็นแห่งแรกในโลก ต่อมาในปี พ.ศ. 2547 ได้ปรับปรุงพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบสวน-สอบสวน ใหม่เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบอรรถวิถี ในกระบวนการสืบสวน-สอบสวน โดย

มุ่งเน้นการสอนให้เกิดพลังในการคิดเป็น พุดเป็น-ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และเน้นอารย
 ประชาธิปไตย ตามแนวทฤษฎี 4 เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมให้ก้าวสู่ความสุข ความเจริญ โดยการ
 ปรับขยายขั้นตอนการเรียนรู้ออกเป็น 5 ชั้น ได้แก่ ชั้นสังกัปแนวหน้า ชั้นสังเกต ชั้นอธิบาย ชั้น
 ทำนายและทดลอง ชั้นควบคุมความคิดสร้างสรรค์ ด้วยการอาศัยการวิจัย แห่งวิธีวิทยาศาสตร์ทั้ง
 ทางโลกและทางธรรม

จากความคิดเห็นดังกล่าวสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีในกระบวนวิธี
 สืบสวน-สอบสวน หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความจริง ทั้งทางโลกและ
 ทางธรรม ทางวัตถุ ทางสังคม และทางจิตใจ ด้วยการค้นพบด้วยตนเอง ตามแนวทฤษฎี 4 โดยใช้
 กระบวนการตั้งคำถาม 5 ชั้น ได้แก่ ชั้นสังกัปแนวหน้า ชั้นสังเกต ชั้นอธิบาย ชั้นทำนายและทดลอง
 ชั้นควบคุมความคิดสร้างสรรค์ เป็นหลักในการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นการพัฒนา
 เบญจลักษณะของเด็กไทย

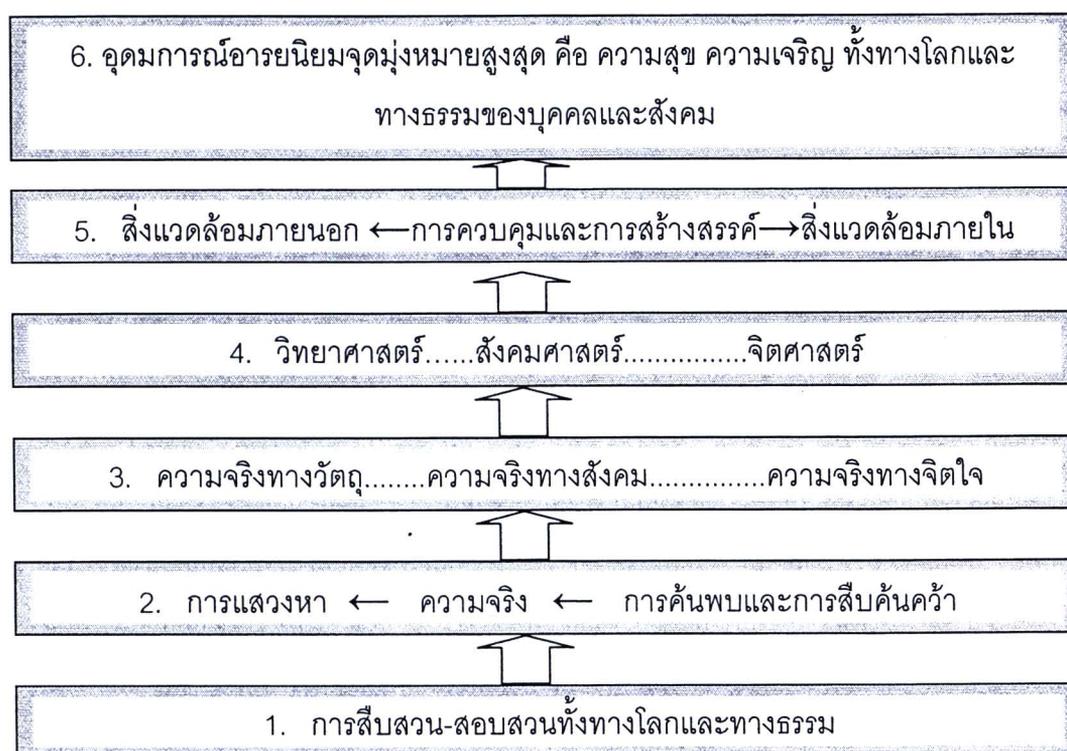
ในการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนวิธีสืบสวน อาศัยปรัชญา โครงสร้าง
 จิตวิทยาพื้นฐาน หลักการและกระบวนวิธีการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีฯ และเทคนิคการเรียนรู้
 อย่างชัดเจน ซึ่งจะกล่าวดังรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

2. ปรัชญาการเรียนการสอนแบบอารยวิถี ในกระบวนวิธีสืบสวน-สอบสวน

การเรียนการสอนแบบอารยวิถี ในกระบวนวิธีสืบสวน-สอบสวน มีปรัชญา
 การศึกษาระบบอารยประชาธิปไตย แบบอารยนิยม เป็นพื้นฐานซึ่งปรัชญาระบบนี้ เน้นการศึกษา
 พัฒนาบุคคลและสังคมให้มีความสุขความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม สำหรับปรัชญาการเรียน
 การสอนแบบอารยวิถีในกระบวนวิธีสืบสวนสอบสวน ก็คือ "การสืบสวนสอบสวน แสวงหาการ
 ค้นพบ และการสืบหาความจริงด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อให้มนุษย์
 สามารถควบคุมและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิด
 ประสิทธิผล" (วีรยุทธ วิเชียรโชติ. 2548 : 31)

เนื่องจากปรัชญาแบบอารยนิยมมีความเป็นนามธรรมสูง ฉะนั้นเพื่อให้เข้าใจได้
 อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2548 : 32 - 33) ได้เสนอแนวคิดเป็นขั้นตอนตามลำดับคือ
 ลำดับที่หนึ่ง การเรียนรู้ด้วยการสืบสวน - สอบสวนที่อาศัยวิธีวิทยาศาสตร์ทั้งทางโลกและทางธรรม
 โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการสัมผัสทั้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ในสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและ
 ภายนอกของมนุษย์ ลำดับที่สอง เน้นการเรียนรู้ด้วยการสืบสวน - สอบสวน ด้วยกระบวนวิธี
 แสวงหาความจริงและการค้นพบความจริง ทำให้ได้ค้นพบความจริงและการแสวงหาต่อไป ลำดับ

ที่สาม เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างความจริงทางวัตถุ ความจริงทางจิตใจ เพื่อให้กลายเป็นความจริงทางสังคม ลำดับที่สี่ การเรียนรู้ความจริงทางวัตถุโดยรวมเข้าเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญคือ วิทยาศาสตร์ ความจริงทางสังคมรวมกันเข้าเป็นองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ และความจริงทางจิตใจรวมกันเป็นองค์ความรู้ทางจิตศาสตร์ ลำดับที่ห้า จุดมุ่งหมายปลายทางของศาสตร์ต่าง ๆ คือการประยุกต์หลักการและกฎเกณฑ์ที่ค้นพบจากศาสตร์ต่าง ๆ ไปสู่การควบคุมและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของมนุษย์ และลำดับที่หก เน้นการเรียนรู้เพื่อการควบคุมและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของมนุษย์ที่ส่งถึงการสร้างอุดมการณ์สูงสุดคือ ความสุข ความเจริญ ทั้งทางโลกและทางธรรมของบุคคลและสังคม แสดงดังภาพ

ภาพที่ 2.1 ปรัชญาพื้นฐานของการเรียนการสอนแบบอารยวิถี ในกระบวนวิธีสืบสวน-สอบสวน
ที่มา : วีรยุทธ วิเชียรโชติ. 2548 : 32.

จากภาพที่ 2.1 นี้ปรัชญาการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนวิธีสืบสวน-สอบสวนสามารถแบ่งออกเป็นแนวคิดได้ 6 ชั้น คือ

ขั้นที่ 1 การสืบสวนสอบสวนอาศัยวิธีวิทยาศาสตร์ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งหมายถึงวิธีการเรียนรู้ที่ใช้การสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจในสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของมนุษย์

ขั้นที่ 2 การสืบสวนสอบสวนเป็นระบบกระบวนการแสวงหาความจริง และการค้นพบความจริง ทั้งสามอย่างนี้มีปฏิสัมพันธ์กัน การแสวงหาทำให้เกิดการค้นพบความจริง และการค้นพบความจริงก็อาจทำให้เกิดการแสวงหาต่อไป

ขั้นที่ 3 ความจริงที่ค้นพบนั้นมีความจริงทางวัตถุ ความจริงทางสังคม และความจริงทางจิตใจ ความจริงทั้ง 3 อย่างนี้มีปฏิสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ความจริงทางวัตถุ และความจริงทางจิตใจมีปฏิสัมพันธ์กันในรูปของสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรม ส่วนชีวิตนั้นมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ก็กลายเป็นความจริงทางสังคม

ขั้นที่ 4 ความจริงทางวัตถุเมื่อรวมกันเข้าเป็นองค์ความรู้ ก็คือ วิทยาศาสตร์ ความจริงทางสังคม ก็คือ สังคมศาสตร์ และความจริงทางจิตใจ ก็คือ จิตศาสตร์

ขั้นที่ 5 จุดหมายปลายทางของศาสตร์ทั้งหลาย ก็คือประยุกต์วิทยา ซึ่งก็ได้แก่การนำเอาหลักการและกฎเกณฑ์ที่ค้นพบในศาสตร์ต่าง ๆ มาใช้เพื่อควบคุมและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของมนุษย์

ขั้นที่ 6 การควบคุมและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของมนุษย์ จำเป็นต้องมีเป้าประสงค์หรืออุดมการณ์ว่าเราจะควบคุมและสร้างสรรค์เพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดอะไร จุดมุ่งหมายสูงสุดในที่นี้อยู่ในแนวปรัชญาสังคมระบบอารยนิยม จึงเรียกว่า "อุดมการณ์อารยนิยม"

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าปรัชญาการเรียนการสอนแบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวนสอบสวน คือ การสืบสวน - สอบสวน แสวงหาการค้นพบและการสืบหาความจริงด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยการผ่านประสาทสัมผัสทาง ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ ในสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของมนุษย์จนทำให้เกิดการค้นพบความจริงทางวัตถุ ทางจิตใจอันมีปฏิสัมพันธ์กันในรูปของสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรม ในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้มนุษย์สามารถควบคุมและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

3. โครงสร้างระบบการเรียนการสอนแบบอารยวิถี ในกระบวนวิธีสืบสวนสอบสวน

• เดิม วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2525 : 122 - 123) ได้แบ่งโครงสร้างของการสอนแบบสืบสวน-สอบสวน ออกเป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย ระดับอุดมการณ์ ระดับหลักการ และระดับวิธีการ

ระดับอุดมการณ์ อุดมการณ์ที่สำคัญของการเรียนการสอนแบบสืบสวน-สอบสวน ก็คือการพัฒนาบุคคลและสังคมให้มีปัญญาธรรมและจริยธรรม หรือเรียกรวมกันว่า สติปัญญา ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการควบคุมสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของมนุษย์

ระดับหลักการ หลักการที่สำคัญของการเรียนการสอนแบบสืบสวน-สอบสวนคือการวิจัยและการสืบสวน - สอบสวน หลักการวิจัย เริ่มด้วยการแสวงหาสิ่งที่ปรากฏหน้า ก็คือความรู้พื้นฐานและภูมิหลังของปัญหา การสังเกตเปรียบเทียบจนเกิดปัญหาข้อจำกัด การอธิบาย เหตุแห่งปัญหาข้อจำกัด การทำนายผลเมื่อแปรเหตุ และการควบคุมสิ่งแวดล้อมด้วยหลักการและกฎเกณฑ์ที่ค้นพบ หลักการสืบสวน - สอบสวน อาศัยคำถามเป็นสิ่งสำคัญ ในการแสวงหาความรู้จากปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหาข้อจำกัด คำถามที่สำคัญมี 5 ประเภทกล่าวคือ คำถามแบบสั่งกับแนวหน้า คำถามแบบสังเกต คำถามแบบอธิบาย คำถามแบบทำนาย และคำถามแบบควบคุมความคิดสร้างสรรค์ จุดรวมระหว่างหลักการวิจัยและหลักการสืบสวน - สอบสวน คือ การแสวงหาความจริงโดยอาศัยแนว ผลขึ้นอยู่กับเหตุ หรือปัญหาย่อมมีเหตุ

ระดับวิธีการ วิธีการสำคัญในการเรียนการสอนแบบสืบสวน - สอบสวน คือ กระบวนการวิธีทางวิทยาศาสตร์ และกระบวนการวิธีอารยประชาธิปไตย กระบวนการวิธีวิทยาศาสตร์ เน้นการวิเคราะห์ปัญหาออกมาในรูปของตัวแปร การตั้งสมมติฐาน การออกแบบทดลอง การบันทึกข้อมูล การทดสอบสมมติฐานและการสื่อสารผลการวิจัยออกมาในรูปของการเขียนรายงาน กระบวนการวิธีอารยประชาธิปไตย เน้นการทำงานรวมเป็นกลุ่มย่อย ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามด้วยการวางแผนงานร่วมกัน อภิปรายปฏิบัติการณ์ร่วมกัน รายงานผลประเมินผลและปรับปรุงงานร่วมกัน โดยอาศัยธรรมะเป็นหลักในการตัดสินใจและการอยู่ร่วมกัน

ต่อมาเมื่อวีรยุทธ วิเชียรโชติได้พัฒนาการเรียนการสอนแบบสืบสวน - สอบสวน เมื่อพ.ศ.2513มาเป็นการเรียนการสอนแบบอารยวิถีในกระบวนวิธีสืบสวน-สอบสวนในปีพ.ศ.2548 ซึ่งเน้นระบบการเรียนการสอนแห่งวิถีทางอันเจริญทั้งทางความคิด-จิตใจ ทางสังคม-วัฒนธรรม และทางวัตถุ-เศรษฐกิจที่อิงอาศัยกระบวนการแก้ปัญหาที่สาเหตุตามแนวอริยสัจ4 แห่งวิถีพุทธศาสตร์ ด้วยการนำ “กระบวนการแก้ปัญหาที่สาเหตุ” มาเป็นหลักการสำคัญของการเรียนการสอนแบบนี้ นำมาประยุกต์ เป็นระบบการตั้งคำถาม เพื่อหาคำตอบในการเรียนการสอนแบบอารยวิถี

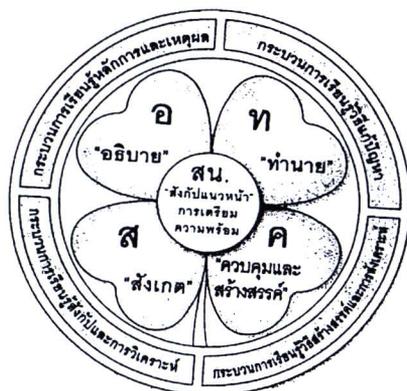
ที่อิงอริยสัจ 4 คือ ความจริงอันประเสริฐ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งแบ่งออกได้ 2 ระบบ ได้แก่ ระบบการเกิดทุกข์ และระบบความดับสิ้นแห่งทุกข์ ซึ่งอธิบายดังนี้

- ระบบการเกิดทุกข์ (ระบบการเกิดปัญหา) ประกอบด้วย ชั้นทุกข์ และสาเหตุแห่งทุกข์ ในที่นี้ถือว่า “ทุกข์ คือตัวปัญหา

ระบบความดับสิ้นแห่งทุกข์ (ระบบการแก้ปัญหา) ประกอบด้วย ชั้นความดับสิ้นแห่งทุกข์ และ ชั้นการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความดับทุกข์ ในที่นี้ถือว่า “ความดับทุกข์” คือผลของการแก้ปัญหา ถ้ายังไม่ได้ลงมือแก้ปัญหา ผลของการแก้ปัญหายังไม่เกิดขึ้น ผลนี้ก็จะกลายเป็น ผลที่คาดหวัง หรือ เป้าหมายของการแก้ปัญหา ส่วนทางปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความดับสิ้นแห่งทุกข์ เป็นวิธีปฏิบัติเพื่อการแก้ปัญหาที่สาเหตุ โดยถือว่า “การแก้ปัญหที่สาเหตุ” เป็นนโยบายที่ชาญฉลาดในการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิผลสูงสุด

กระบวนการแก้ปัญหที่สาเหตุ หมายถึง การแก้ปัญหายังเป็นระบบ และเป็นกระบวนการ มีขั้นตอนอิงอาศัยตามอริยสัจ 4 ในรูปแบบการตั้งคำถามในแต่ละชั้น เพื่อการแสวงหาคำตอบ ดังนี้ ชั้นที่หนึ่ง การเห็น และการวิเคราะห์ปัญหา โดยการตั้งคำถามที่อิงหลัก “ทุกข์” ว่าอะไรคือตัวปัญหาในเรื่องนี้ อะไรเป็นปัญหา อะไรคือความคิดรวบยอดในปัญหานี้ ซึ่งเป็นคำถามและคำตอบในชั้น 1 ชั้นที่สอง การหาเหตุของปัญหา โดยการตั้งคำถามที่อิงหลัก “สมุทัย” ว่า ทำไม เพราะเหตุใด อะไรคือสาเหตุ เป็นคำถามและคำตอบในชั้น 2 ชั้นที่สาม การกำหนดเป้าหมาย-นโยบายในการแก้ปัญหา โดยการตั้งคำถามที่อิงหลัก “นิโรธ” ว่า อะไรคือเป้าหมายของการแก้ปัญหานี้ และมีนโยบายอะไรในการแก้ปัญหานี้ เป็นคำถามและคำตอบในชั้น 3 ชั้นที่ 4 การแสวงหาแนวทางปฏิบัติการแก้ปัญหที่สาเหตุ โดยการตั้งคำถามหลัก “มรรค” ว่า ทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหที่สาเหตุได้ เป็นคำถามและคำตอบในชั้นที่ 4

จิตวิทยาพื้นฐานของการเรียนรู้แบบอารยวิถีฯ ประกอบด้วยจิตวิทยาการเรียนรู้ ซึ่งเน้นการเรียนรู้แบบค้นพบด้วยตนเองการเรียนรู้ด้วยการกระทำ เน้นการเปลี่ยนแปลงแก้ไข พฤติกรรมของผู้เรียน และจิตวิทยาการจูงใจ โดยเน้นการเรียนรู้จากการสังเกต เปรียบเทียบ จนเกิด ปัญหาข้อจิตจึงสืบสวน-สอบสวนต่อไป ในกระบวนการ ผู้เรียนจะมีแรงจูงใจใฝ่รู้ในการเรียน ซึ่งจะ เสนอรายละเอียดของการใช้จิตวิทยาพื้นฐานทบทวนกันคน ดังภาพ ต่อไปนี้

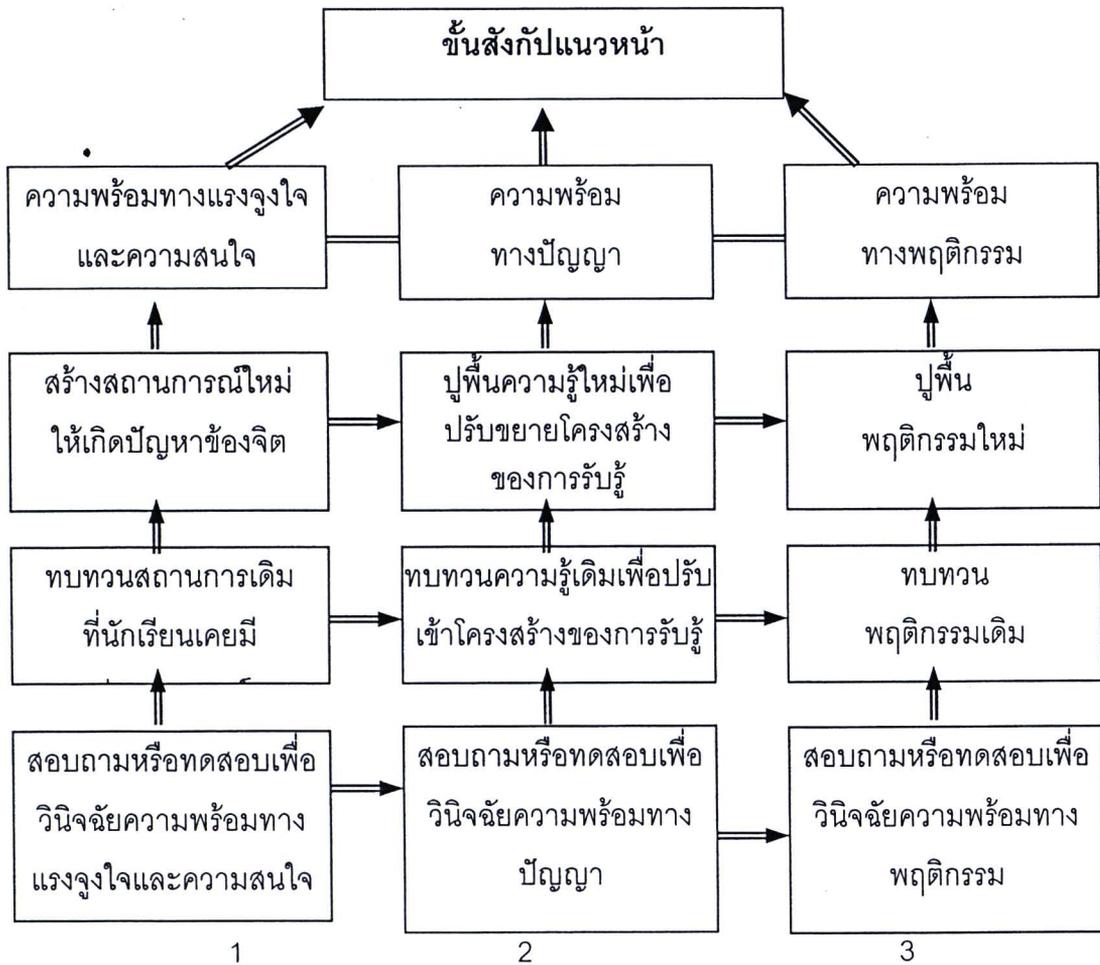

ภาพที่ 2.4 : จิตวิทยาการเรียนรู้ในกระบวนการเรียนการสอนแบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวน สอบสวน

ที่มา : วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2548:196)

จากแผนภาพที่ 2.4 แสดงให้เห็นว่าในชั้นสังกัปแนวหน้านั้นอาศัยจิตวิทยาการเรียนรู้ ที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียน ในชั้นสังเกตอาศัยจิตวิทยาการเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างความคิดรวบยอดหรือสังกัป ในชั้นอธิบายเกี่ยวกับการเรียนรู้หลักการและเหตุผลในชั้นทำนายเกี่ยวกับการเรียนรู้วิธีแก้ปัญหา และในชั้นควบคุมและคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเรียนรู้วิธี สร้างสรรค์และสังเคราะห์ จะแสดงรายละเอียดตามขั้นตอนต่างๆดังนี้

จิตวิทยาการเรียนรู้ในชั้นสังกัปแนวหน้า เป็นขั้นของการสร้างความพร้อมทาง แรงจูงใจ ความพร้อมทางปัญญา และความพร้อมทางพฤติกรรม ซึ่งมีอยู่ 3 กระบวนการ ดังภาพ

ภาพที่ 2.5 กระบวนการในการสังกัดกับแนวหน้า
ที่มา: วีรยุทธ วิเชียรโชติ. 2548:198

จากภาพที่ 2.5 สามารถอธิบายเป็นกระบวนการ ดังนี้

กระบวนการที่ 1 การสร้างความพร้อมทางแรงจูงใจ คือ เริ่มต้นด้วยการสอบถามหรือทดสอบผู้เรียน เน้นความพร้อมทางแรงจูงใจ ตามด้วยครูจะทบทวนสถานการณ์เดิมต่าง ๆ เป็นการเน้นประสบการณ์อันเกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเรียน ต่อมาครูสร้างสถานการณ์ใหม่เพื่อให้นักเรียนเกิดปัญหาข้อจำกัด ด้วยการสร้างสถานการณ์เปรียบเทียบ ทำให้นักเรียนเห็นปัญหา และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสงสัย สุดท้ายเป็นการให้นักเรียนมีความพร้อมทางแรงจูงใจใคร่จะสืบสวนเพื่อแสวงหาความจริง

กระบวนการที่ 2 การสร้างความพร้อมทางปัญญา ความพร้อมทาง ปัญญาเป็นความพร้อมที่เกิดจากการที่ผู้เรียนมีพื้นความรู้เพียงพอสำหรับการเป็นบันไดไปสู่การเรียนรู้ความรู้

ใหม่ โดยสร้างการรับรู้และความคิด อันเป็นเครื่องมือสำคัญของมนุษย์สำหรับใช้ทำความเข้าใจ และเรียนรู้สิ่งใหม่ ทั้งในรูปประสบการณ์ ตรงและประสบการณ์อ้อม

- กระบวนการที่ 3 การสร้างความพร้อมทางพฤติกรรม เริ่มต้นด้วยสอบถามหรือทดสอบเพื่อวินิจฉัยความพร้อมทางพฤติกรรม ตามด้วยทบทวนพฤติกรรมเดิมของผู้เรียน และปูพื้นพฤติกรรมใหม่ สุดท้ายผู้เรียนมีความพร้อมทางพฤติกรรม ซึ่งการวิเคราะห์พฤติกรรมพื้นฐาน อาจจะได้ลำดับขั้นดังนี้ ขั้นการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น ขั้นปรึกษาหารือ ขั้นจำแนกความคิดออกจากความจริง ขั้นประเมินความคิด ขั้นเสนอความคิดใหม่ ขั้นอภิปราย

การเรียนรู้นี้อาศัยโครงสร้างความคิดจากทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจท์ (Piaget อ้างถึงใน เรียม ศรีทอง. 2516 : 15 - 17) ประกอบไปด้วยขั้นตอนสำคัญ 2 ขั้นได้แก่ การใช้โครงสร้างเดิม เพื่อการเรียนรู้ (assimilative structure) ได้แก่ การจัดประสบการณ์เข้าให้ผู้เรียนนำความรู้เดิมมาใช้ ซึ่ง วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2548:203) เรียกว่า การปรับความรู้ใหม่เข้าสู่โครงสร้างการรับรู้และความคิดหรือ “การปรับโครงสร้าง” โดยจัดให้ผู้เรียนเชื่อมโยง ความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ทำให้ผู้เรียนเข้าใจสิ่งใหม่ได้ง่ายขึ้น ในเวลาสั้น ๆ เช่นผู้เรียนรู้ว่าแมวกินปลา เพื่อถามว่าสัตว์อะไรชอบกินปลา ผู้เรียนจะตอบว่าแมว ถ้าครูตอบว่าไม่ใช่ ผู้เรียนจะเกิดปัญหาข้อขัดแย้ง โดยไม่สามารถใช้ความรู้เดิมอธิบายได้ ซึ่งนำไปสู่ขั้นการเรียนรู้ต่อเป็นขั้นตอนที่ 2 คือการปรับขยายโครงสร้างเพื่อการเรียนรู้ (Accommodative structure) เป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงขยายโครงสร้างเดิมเพื่อจะรับความรู้ใหม่ ผู้เรียนจะได้ขยายความรู้ว่าสัตว์กินปลามีหลายชนิด ไม่ใช่มีแต่แมว ซึ่งจะเน้นให้ผู้เรียนถามและค้นหาความรู้ต่อไปในขั้นสังเกต

จิตวิทยาการเรียนรู้ ในขั้นสังเกต คือ การสังเกตด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ การสัมผัสด้วย ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ซึ่งเป็นสื่อกลางสำคัญของการเรียนรู้ เนื่องด้วยมนุษย์มีสมรรถภาพทางสมองสูงกว่าสัตว์อื่น ๆ และมีภาษาที่สลับซับซ้อนเป็นอุปกรณ์ช่วยทำให้มนุษย์เรียนรู้สิ่งแวดล้อมล้าหน้าสัตว์ทุกชนิดไปอย่างไกลแสนไกล ความสามารถในการเรียนรู้ของมนุษย์ในขั้นแรกก็คือความสามารถในการจำแนกสิ่งแวดล้อมออกเป็นลักษณะต่างๆ อย่างละเอียด แล้วจดจำรายละเอียดด้วยความจำ ถ้าหากใช้แบบสังเกตเปรียบเทียบความสามารถในการจำแนกหรือในการวิเคราะห์จะมีมากยิ่งขึ้น เช่น ถ้าท่านสังเกตหนูอย่างเดียวท่านอาจจะไม่ได้รายละเอียดเกี่ยวกับขนาดและสีของมัน แต่ถ้าท่านสังเกตหนูแบบเปรียบเทียบกับแมว ท่านจะได้รายละเอียดเพิ่มมากขึ้นอีกมาก สรุปได้ว่าการสังเกตแบบเปรียบเทียบเพื่อช่วยให้เราเพิ่มประสิทธิภาพในการจำแนกหรือวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ และปรากฏการณ์ทุกชนิด โดยยึดเอาสิ่งที่เป็นประเภทของ

ประสบการณ์ที่มีลักษณะนิยามเป็นเกณฑ์ในการจัดประเภท และเรียนรู้ปัญหาโดยกระบวนการวิธีคิดแบบวิเคราะห์ และแบบจัดประเภทสิ่งที่วิเคราะห์แล้วให้เป็นหมวดหมู่

• จิตวิทยาการเรียนรู้ชั้นอธิบาย คือ ตามธรรมชาติของมนุษย์เมื่อเกิดความสงสัยขึ้นในดวงใจ ย่อมจะมีความกระวนกระวายที่จะทราบคำอธิบายหรือคำตอบ เพื่อคลี่คลายปมข้อสงสัยนั้น จนเกิดความเข้าใจ ซึ่งเกิดจากปัญหาข้อจิตขึ้น มีความอยากรู้สาเหตุของปัญหาอันเป็นเหตุก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ ด้วยการเรียนรู้เชิงเหตุผล คือ เรียนรู้ว่า เมื่อผลเป็นอย่างไร อะไรคือเหตุ และเมื่อมีเหตุเป็นอย่างไร อะไรคือผล มีความสัมพันธ์กันในทางจิตวิทยาเรียกว่า “การเรียนรู้หลักการ” หรือ “การเรียนรู้กฎเกณฑ์” ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่สูงกว่า “การเรียนรู้สิ่งกัป” ในขั้นสังเกตด้วยการนำเอาหลักสิ่งกัปตั้งแต่สองสิ่งกัปขึ้นไปมาเชื่อมโยงกันเชิงสาเหตุและทฤษฎี ซึ่งอันมีคุณประโยชน์ในการส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนให้รู้จักการสร้างทฤษฎีขึ้นมาอธิบายปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดปัญหาข้อจิต อันจะช่วยทำให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า จิตวิทยาของการเรียนรู้หลักการ คือ จิตวิทยาของการเรียนรู้จักเหตุผลที่ได้รับ การยืนยันว่า เป็นเหตุเป็นผลกันจริงด้วยวิธีการทดสอบสมมติฐาน อันเป็นหัวใจของกระบวนการแก้ปัญหาด้วยวิธีวิทยาศาสตร์นั่นเอง และมีหลักการเรียนรู้หลักการในทางศาสนาพุทธก็คือ การเรียนรู้จักเหตุ และการเรียนรู้จักผล ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะที่สำคัญสองในเจ็ดลักษณะของคนดี (สัปปริสธรรม)

จิตวิทยาการเรียนรู้ในชั้นทำนายและทดลอง คือ การทำนายหรือการคาดคะเนผลเมื่อเราทราบการแปรเปลี่ยนสภาพของ เหตุ เช่น ถ้าเราเพิ่มความร้อนให้สูงขึ้นอัตราการกลายเป็นไอน้ำของน้ำจะเร็วขึ้น การเพิ่มความร้อนเป็นการแปรเปลี่ยนสภาพของเหตุ หรือเราเรียกว่า การแปรค่าตัวแปรต้น แล้วคาดคะเนผล เช่น ทำไมเด็กจึงชอบตกกันมาก? ซึ่งการสอบได้ สอบตกเป็นตัวแปรตาม และปัญหาเป็นตัวแปรตาม ส่วนสาเหตุ เป็น ตัวแปรต้น เมื่อก้าวโดยสรุปจิตวิทยาการเรียนรู้ในชั้นทำนายก็คือ การเรียนรู้แก้ปัญหาด้วยการตั้งสมมติฐานเชิงทำนาย แล้วพิสูจน์สมมติฐานเชิงทำนายนี้ด้วยการวิจัยแบบต่าง ๆ ด้วยกระบวนการวิธีแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งมี 5 ขั้น คือ ขั้นปัญหา ขั้นสมมติฐานในการแก้ปัญหาด ขั้นเก็บข้อมูล ขั้นการทดสอบสมมติฐานด้วยข้อมูล และการสรุปและอภิปรายผล

จิตวิทยาการเรียนรู้ในชั้นควบคุมและสร้างสรรค์ คือ ขั้นสุดท้ายของกระบวนการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน ซึ่งเป็นขั้นควบคุมและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมภายนอกและภายใน อันเป็นขั้นที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิธีคิดและวิธีปฏิบัติอย่างสร้างสรรค์ เป็นความคิดในการสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นจากความรู้เดิมที่มีอยู่ เกิดขึ้นด้วยความมี

เสรีภาพในการคิด และเป็นกระบวนการคิดแบบสังเคราะห์ ด้วยกระบวนการวิธีนำเอาสิ่งย่อยที่มีอยู่แล้ว มารวมเป็นสิ่งใหม่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

สรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน - สอบสวน มีจิตวิทยาพื้นฐานในการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย สถานการณ์ เพื่อการเรียนรู้ กระบวนการ และผลของการเรียนรู้ ด้วยมีจิตวิทยาขั้นสูงกับแนวทางเป็นสิ่งที่เร้า เพื่อสร้างความพร้อมทางแรงจูงใจ ความพร้อมทางปัญญา และความพร้อมทางพฤติกรรม เป็นตัวกระตุ้น ด้วยการเรียนรู้ที่อาศัยโครงสร้างความคิดของเพียเจท์ อันเป็นการจัดประสบการณ์เร้าให้ผู้เรียนมีความรู้เดิมมาใช้ ซึ่งจะเน้นผู้ถามและค้นหาความรู้ต่อไปในขั้นสังเกต ขั้นอธิบาย ขั้นทำนายและทดลอง และขั้นควบคุม และสร้างสรรค์ อันจะช่วยให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

5. หลักการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวนสอบสวน

การเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวนสอบสวน เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาและค้นพบสังขรณ์ความจริง ทั้งในทางวัตถุ ทางสังคม และทางจิตใจ ด้วยตนเอง เพื่อให้ก้าวสู่ความสุข ความเจริญ นอกจากนี้การเรียนรู้แบบอารยวิถีฯ ยังเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิรูปคุณภาพการเรียนรู้ ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งหมายถึง การปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ที่เน้นวิชาการทางโลกเป็นหลัก มาสู่วิถีการเรียนรู้หลักวิชาการทั้งทางโลกและทางธรรม คือ ทางวัตถุ ทางสังคม และทางจิตใจอย่างบูรณาการ (วีรยุทธ วิเชียรโชติ.2548 : 26 - 27) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อันเนื่องมาจากบทบัญญัติว่าด้วยการศึกษาในรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน 2540 นอกจากนี้ การเรียนการสอนแบบอารยวิถีนี้ยังมุ่งเน้นส่งเสริมให้นักเรียน ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีศีลธรรมที่ดีงามด้วยการเรียนรู้แบบอารยวิถีมีหลักการดังนี้ วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2525 : 40) ได้อธิบายเกี่ยวกับหลักการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน มีหลักการที่สำคัญ 7 ประการ คือ

ประการที่ 1 หลักการแสวงหาความรู้ด้วยคำถาม ซึ่งคำถามแบบสืบสวน – สอบสวนอาจแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 5 ประเภท คือ คำถามประเภทสังกัปแนวทาง คำถามประเภทสังเกต คำถามประเภทอธิบาย คำถามประเภททำนาย อธิบายได้ดังนี้

คำถามประเภทสังกัปแนวทาง มักขึ้นต้นและลงท้ายด้วยคำว่า "เกี่ยวข้องกับอย่างไร" "สิ่งนี้หรือความรู้ข้อนี้เกี่ยวข้องกับอย่างไร?" ซึ่งเป็นคำถามที่มุ่งตั้งประสบการณ์เดิมให้มาสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ใหม่ หรือคำถามที่ถามว่า "ความรู้ข้อนี้มีอะไรเป็นพื้นฐาน?" ซึ่งเป็นคำถามที่อาจจะนำไปสู่การสำรวจว่าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเพียงพอหรือไม่ และถ้าหาก

พบว่าผู้เรียนยังขาดความรู้พื้นฐานสำหรับที่จะเรียนรู้ความรู้ขั้นสูงต่อไป ครูก็อาจจะใช้คำถามให้ผู้เรียนค้นพบสิ่งเก่า ๆ และหลักการใหม่ ๆ ที่จำเป็นสำหรับเป็นบันไดขั้นต้นในการที่จะก้าวขึ้นไปสู่ความรู้ขั้นสูงต่อไป

คำถามประเภทสังเกต มักจะขึ้นต้นหรือลงท้ายด้วยคำว่า “อะไร” “ใคร” “ที่ไหน” “อย่างไร” เป็นคำถามที่ผู้เรียนให้สำรวจสภาพปัจจุบัน เป็นปัญหาและความต้องการของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และมักจะเป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ลักษณะคุณสมบัติธรรมชาติ โครงสร้าง และกระบวนการของสิ่งต่าง ๆ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งคำถามประเภทสังเกตเป็นการถามเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร ประกอบด้วยอะไร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การถามประเภทสังเกตเป็นการถามให้เกิดการเรียนรู้สิ่งเก่า (ความคิดรวบยอด) นั้นเอง

คำถามประเภทอธิบาย มักขึ้นต้นประโยคด้วยคำว่า “ทำไม” “เพราะเหตุใด” “อะไรคือสาเหตุ” “เหตุใด” “อะไรเป็นเหตุปัจจัย” เป็นคำถามที่แสวงหาสาเหตุของปัญหาของจิตเพื่อสมมุติฐานทั่วไป และเพื่อนำไปสู่การสร้างทฤษฎีเพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ซึ่งคำถามประเภทอธิบายเป็นการถามเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เหตุผลและหลักการ

คำถามประเภททำนาย มักขึ้นต้นประโยคด้วยคำว่า “ถ้า...” และลงท้ายประโยคด้วย “ใช่ไหม” หรือ “อะไรจะเกิดขึ้นบ้าง” เป็นคำถามที่คาดการณ์ล่วงหน้า และมักจะเป็นคำถามในรูปของสมมุติฐานเชิงทำนายผล ในเมื่อเราแปรเปลี่ยนเหตุ เช่น ถ้าคนไทยมีความสามัคคีกัน ประเทศไทยก็จะเป็นเอกราชอยู่ได้ตลอดไปใช่ไหมครับ” ซึ่งคำถามประเภททำนายเป็นคำถามที่ทำให้เกิดการเรียนรู้วิธีตั้งสมมุติฐานและวิธีแก้ปัญห โดยอาศัยหลักการหรือปรากฏการณ์กฎเกณฑ์ที่ค้นพบ

ประการที่ 2 หลักการเรียนรู้และค้นกฎเกณฑ์ด้วยตนเอง ในหลักการนี้จะมีคำกล่าวอยู่ว่า “สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น” และ “สิบตาเห็นไม่เท่ามือคลำ” ซึ่งในการเรียนการสอนผู้เรียนต้องแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และค้นพบหลักการ-กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ดังจะเห็นได้จากขั้นต่าง ๆ ของการเรียนการสอนแบบนี้ได้คือ

ขั้นสังเกต ครูสร้างสถานการณ์ให้ หรือครูพยายามส่งเสริมให้นักเรียนสร้างสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของจิตขึ้นเอง เช่น ให้นักเรียนแสดงละครปริศนา เป็นต้น แล้วให้นักเรียนใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ในการสังเกตการณ์ที่เป็นปัญหาของจิตด้วยตนเอง และพบว่าองค์ประกอบของปัญหานั้นมีคุณสมบัติลักษณะและธรรมชาติเป็นอย่างไร สิ่งเหล่านี้ครูพยายามส่งเสริมการเรียนรู้ค้นพบด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่หรือทั้งหมดโดยครูจะไม่บอกสิ่งเหล่านี้ให้นักเรียนนอกเสียจากในบางกรณีที่ต้องการจะเร่งขั้นการเรียนการสอนให้เร็วขึ้น

ชั้นอธิบาย ครูจะเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนหาคำอธิบายสาเหตุของปัญหาด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้ตั้งคำถามว่า “ทำไม” แล้วให้นักเรียนช่วยกันอภิปรายหาสาเหตุของปัญหาข้อจืด ซึ่งครูจะตอบคำถามนักเรียนได้เพียงแต่บอกว่า “ใช่” “ไม่ใช่” “อาจจะเป็นไปได้” “ลองคิดคำตอบเอาเอง” “ลองทดลองดู” “ลองทบทวนหาสาเหตุเป็นเปลาะๆดู” หรือ “ลองเอาความรู้และข้อมูลที่ได้ในชั้นสั่งกับแนวหน้าและชั้นสั่งเกิดเชื่อมโยงกัน ในเชิงเหตุผลก็จะอธิบายปัญหาปัญหาข้อจืดได้เอง”

ชั้นทำนายและทดลอง ครูจะเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนหาทางพิสูจน์คำอธิบายทฤษฎี หรือสมมุติฐานทั่วไปที่นักเรียนเป็นผู้สร้างขึ้นมาด้วยตนเอง เมื่อนักเรียนทำการทดลองตามแบบการทดลองที่ตนคิดขึ้นและพบว่าสมมุติฐานเชิงทำนายนั้นถูกต้องแล้ว นักเรียนก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ค้นพบความรู้และกฎเกณฑ์นั้นด้วยตัวเองยอมทำให้เข้าใจหลักการนั้นได้อย่างลึกซึ้งตลอดไป

ประการที่ 3 หลักการเรียนรู้จากปัญหา การให้ผู้เรียนเผชิญกับปัญหา เป็นการท้าทายให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ อยากรูเห็น เกิดความกระหายใคร่จะแก้ปัญห และเกิดการระดมพลังปัญญาเพื่อนำมาแก้ปัญห ซึ่งผู้ที่เผชิญกับปัญหาละเอียดๆ จะก่อให้เกิดการเรียนรู้มากที่สุด อาจกล่าวได้ว่า ปัญหา ทำให้คนฉลาดขึ้น คุณสมบัติอีกอย่างหนึ่งของปัญหาคือ ปัญหา มักจะเร้าใจให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากการสังเกตเปรียบเทียบ นอกจากนั้นปัญหายังเป็นเครื่องกระตุ้นให้นักเรียนระดมพลังปัญญาทุกอย่างที่มีอยู่เพื่อนำมาแก้ปัญหหรือหาคำอธิบายสาเหตุแห่งปัญหา

ประการที่ 4 หลักการแก้ปัญหด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ ทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ (ทางโลกและทางธรรม) การแก้ปัญหที่มีประสิทธิภาพคือแก้ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ทางวัตถุและทางจิตใจ วิธีวิทยาศาสตร์ทางวัตถุ คือ วิธีแก้ปัญหทางวัตถุธรรมที่อาศัยประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ในการรับรู้ปัญหา แสวงหาข้อมูล ตั้งสมมุติฐานทดสอบสมมุติฐานและสรุปผล วิธีวิทยาศาสตร์ทางจิตใจ คือ วิธีแก้ปัญหทางจิตใจ ที่อาศัยช่องการรับรู้ทุกทาง กล่าวคือ ทางหู ตา จมูก ลิ้น กาย และใจ

ประการที่ 5 หลักการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี โดยยึดหลักจริยธรรมที่เป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมี 7 ประการ (อาศัยแนวสัปปริสธรรม) คือ 1) เป็นผู้รู้จักเหตุ คือเป็นผู้พิจารณาอยู่เสมอว่า สิ่งปรากฏในทางวัตถุ ในทางใจและทางสังคม เป็นสาเหตุก่อให้เกิดผลอันใดบ้าง เช่น การกระทำทางกาย วาจา และใจของเราเป็นเหตุให้เกิดผลกับตนเองและผู้อื่นอย่างไรบ้าง ดีหรือชั่ว 2) เป็นผู้รู้จักผล คือ เป็นผู้พิจารณาอยู่เสมอว่า ผลที่ปรากฏทั้งในทางวัตถุทางจิตใจและทางสังคมนั้น สืบเนื่องมาจากสาเหตุอันใด รวมทั้งการคิด

พิจารณาว่าปัญหาต่าง ๆ (ซึ่งเป็นผล) มีอะไรเป็นสาเหตุ เช่น ปัญหาความทุกข์การ ทุกข์ใจ ที่เกิดกับตนเองนั้นสืบเนื่องมาจากสาเหตุใดบ้าง 3) เป็นผู้รู้จักตน คือเป็นผู้คอยพินิจพิจารณาตนเองอยู่เสมอว่า ตนเป็นคนเช่นไร มีบุคลิกภาพเป็นอย่างไร มีขีดความสามารถขนาดไหน มีจุดด้อยและจุดเด่นตรงไหน ฐานะความเป็นอยู่และบทบาทหน้าที่เป็นอย่างไร มีสติสัมปชัญญะมากน้อยแค่ไหน 4) เป็นผู้รู้จักกาล คือ เป็นผู้พินิจพิจารณาอยู่เสมอว่า เวลาใดเหมาะสำหรับการกระทำอะไร พุดอะไร เป็นผู้รู้จักคุณค่าของเวลาและรู้จักจัดการเวลาให้เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับตนเองและผู้อื่น 5) เป็นผู้รู้จักประมาณ คือ เป็นผู้พินิจพิจารณาอยู่เสมอว่า การกระทำที่ดี การพูดที่ดี การคิดที่ดี ควรจะมีความพอดีกับอัตภาพและความสามารถ เข้าลักษณะการดำเนินชีวิตโดยใช้ทางสายกลางเป็นหลัก 6) เป็นผู้รู้จักชุมชน คือ เป็นผู้พิจารณาอยู่เสมอว่า ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ทั้งในระดับใกล้ตัว เช่น ครอบครัว และระดับไกลตัว เช่น ประเทศชาติ มีลักษณะเป็นอย่างไร มีสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการอะไร มีค่านิยมขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการปรับตนให้เข้าสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข 7) เป็นผู้รู้จักบุคคล คือ เป็นผู้พินิจพิจารณาอยู่เสมอว่า บุคคลอื่นรอบ ๆ ตัวเองนั้นมีบุคลิกลักษณะนิสัย ใจคอและบทบาทหน้าที่เป็นอย่างไร เราควรจะเลือกคบคนเช่นไรสำหรับเป็นเพื่อน เป็นผู้ร่วมงาน เป็นคู่คิด และเป็นคู่ชีวิตตลอดจนการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับบุคคลในเพศ วัย อาชีพ และบทบาทต่าง ๆ

ประการที่ 6 หลักการอยู่ร่วมกันแบบ “อารยประชาธิปไตย” คือประชาธิปไตยที่มีธรรมเป็นหลักและมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งมีหลักอยู่ 10 ประการคือ 1) หลักการวรรรรม คือการเคารพในหน้าที่ สิทธิเสรีภาพของแต่ละบุคคล โดยเน้นการเคารพซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน 2) หลักสามัคคีธรรม คือ อาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทุกระยะของการทำงานร่วมกัน เช่นการวางแผนการทำงานร่วมกัน การปฏิบัติงานร่วมกัน โดยแบ่งงานกันทำตามความสามารถและหน้าที่ในลักษณะของการประสานงาน การประเมินผลงานร่วมกัน และการช่วยกันปรับปรุงการดำเนินงานครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 3) หลักยุติธรรม คือ ยึดหลักความเสมอภาคและความยุติธรรมเป็นแนวในการปฏิบัติต่อกัน 4) หลักวินัยธรรม คือ การมีวินัยและความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่วินัยในที่นี้หมายถึง ทั้งวินัยในตนเองและวินัยทางสังคม 5) หลักจริยธรรม คือ การมีศีลธรรมเป็นหลักประจำใจสำหรับควบคุมการกระทำทางกาย วาจา และใจ 6) หลักสันติธรรมคือ มุ่งให้การอยู่ร่วมกันเป็นแบบฉันพี่น้อง (ภราดรภาพ)และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยอาศัยการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี 7) หลัก

ปัญญาธรรม คือ การใช้เหตุผลและวิธีวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหา โดยเน้นการแก้ปัญหาที่สาเหตุ 8) หลักเมตตาธรรม คือ ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข โดยเน้นการกระทำประโยชน์ส่วนรวมก่อนส่วนตน 9) หลักอภิทานิยธรรม คือ ธรรมที่ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญของหมู่คณะ เช่นหมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิจ เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุมเมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกัน ผู้ใดเป็นประธานสมาชิกก็มีความเคารพเชื่อฟังถ้อยคำไม่ลู่อำนาจแห่งความอยากที่จะเกิดขึ้นเป็นต้น 10) หลักสังคหวัตถุธรรม คือ การอยู่ร่วมกันโดยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของซึ่งกันและกันพูดจาปราศรัยกันด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ มีการวางตนเป็นแบบกันเองอย่างเสมอต้น เสมอปลาย ตลอดจนการพยายามบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์

ประการที่ 7 หลักการควบคุมสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมภายใน ได้แก่จิตใจ ควบคุมและสร้างสรรค์ด้วยศาสนธรรม ส่วนสิ่งแวดล้อมภายนอก ได้แก่โลกของวัตถุและสังคม ควบคุม และสร้างสรรค์ด้วยประยุทธิวิทยาทางวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์

จึงพอสรุปได้ว่าหลักการเรียนรู้แบบอารยวิถี เน้นการจัดการเรียนรู้การเทคนิค กระบวนการกลุ่มในการพัฒนาเบญจลักษณะของผู้เรียน มีอยู่ 7 ประการ คือ 1) หลักแสวงหาความรู้ด้วยคำถาม 2) หลักการเรียนรู้และค้นกฎเกณฑ์ด้วยตนเอง 3) หลักการเรียนรู้จากปัญหา 4) หลักการแก้ปัญหาด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ ทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ 5) หลักการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี 6) หลักการอยู่ร่วมกันแบบ "อารยประชาธิปไตย" 7) หลักการควบคุมสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพที่ดีขึ้น โดยใช้วิธีการเรียนการสอนแบบสืบสวน-สอบสวน ในการเพิ่มความรู้อให้กับผู้เรียน

6. กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีในกระบวนการวิธีสืบสวนสอบสวน

กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2548 :144 - 145) ได้อธิบายว่า ในกระบวนการวิธีการสืบสวน-สอบสวนก็ได้อิงอาศัยหลัก อริยสัจ๔ ของพระพุทธเจ้า ซึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวนเป็นขั้นตอนไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 สังกัปแนวหน้า คือ การเตรียมความพร้อมทางการเรียนให้กับนักเรียน โดยการดึงเอาความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะสอนให้มาสัมพันธ์กัน รวมทั้งการปูพื้นความรู้ใหม่ที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้เนื้อหาสาระใหม่ให้กับผู้เรียนและการจูงใจให้พร้อมที่จะเรียน หรือที่เรียกว่าเกิด "แรงจูงใจใฝ่รู้" ขั้นนี้ อิงหลักการที่ครู จะต้องรู้ "จริง" "ความ

ถนัด” “ภูมิหลัง” ของผู้เรียน ตลอดจนการปูพื้นความรู้ ความสามารถที่จำเป็น คือความคิดรวบยอดพื้นฐาน ที่จำเป็น สำหรับการเรียนในบทเรียนใหม่ของบทเรียนนั้นๆ ที่นักเรียนจะต้องสืบสวน- สืบเสาะหาความรู้ความเข้าใจ และความจริงต่อไป

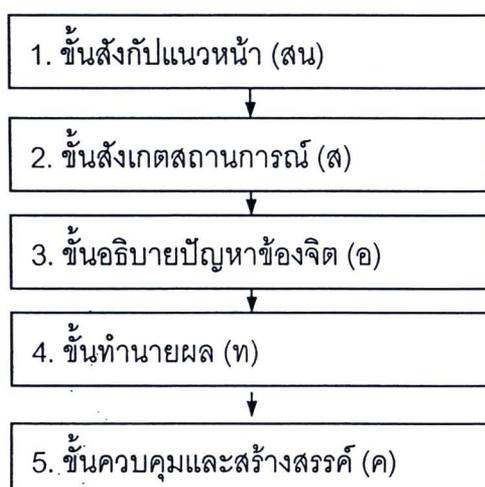
ขั้นที่ 2 สังเกต คือขั้นของการสังเกตสถานการณ์ที่เป็นปัญหาข้อจืด ในขั้นนี้จะสร้างสถานการณ์ ที่เป็นปัญหาข้อจืดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้สังเกตและวิเคราะห์องค์ประกอบและธรรมชาติของปัญหาอย่างละเอียด การเรียนรู้ที่สำคัญในขั้นนี้ก็ คือ การเรียนรู้สังเกต หรือ ลักษณะร่วมของสถานการณ์ (ความคิดรวบยอด) ขององค์ประกอบต่างๆ ในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาข้อจืด (ในขั้นนี้เมื่อเปรียบเทียบกับ “อริยสัจ๔” ขั้นสังเกตจนเกิดปัญหาข้อจืดใกล้เคียงกับขั้น “ทุกข์”)

ขั้นที่ 3 อธิบาย คือขั้นของการอธิบายปัญหาข้อจืด โดยอาศัยความสามารถในการหาเหตุผลมาอธิบาย ถึงสาเหตุของปัญหาข้อจืด ส่วนมากการอธิบายมักจะอยู่ในรูปของความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล แบบฟังก์ชัน ในขั้นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของความสามารถการเรียนรู้ ผล-เหตุ และเหตุ-ผล และหลักการ ในการสร้างทฤษฎีขึ้นมา สำหรับอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ การเรียน ที่สำคัญในขั้นนี้คือ การเรียนรู้หลักการว่าเมื่อผลปรากฏออกมาในรูปของปัญหาอย่างนี้ อะไรควรจะเป็น เหตุ- ปัจจัย หรือสาเหตุในเชิงทฤษฎีของการเกิดผลอันนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับ “อริยสัจ๔” ขั้นอธิบายสาเหตุของปัญหา ใกล้เคียงกับขั้น “สมุทัย”

ขั้นที่ 4 ทำนาย คือขั้นของการทำนายผลเมื่อเราแปรเหตุ และการทดลองเป็นขั้นของการตั้งสมมุติฐานเพื่อจะทดสอบดูว่าคำอธิบายในขั้นที่ 3 ถูกต้องมากน้อยประการใดด้วยการทำการทดลองเพื่อพิสูจน์สมมุติฐานนั้น นอกจากนั้นยังเป็นการคาดคะเนผลของสาเหตุลงต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อฝึกให้ผู้เรียนคิดอย่างรอบคอบแบบ “คิดหน้าคิดหลัง” เสียก่อนแล้วจึงลงมือปฏิบัติ การเรียนที่สำคัญในขั้นนี้ คือ การเรียนรู้ วิธีแก้ปัญหโดยนำเอาหลักการเชิงทฤษฎี ที่เรียนรู้ในขั้นที่ 3 มาใช้ในการพิสูจน์สมมุติฐาน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ “อริยสัจ๔” ขั้นอธิบายสาเหตุและการทดลอง ใกล้เคียงกับขั้น “นิโรธ”

ขั้นที่ 5 การควบคุม คือขั้นของการควบคุมและสร้างสรรค์ ทั้งสิ่งแวดล้อมภายนอกและสิ่งแวดล้อมภายใน เป็นขั้นที่นำผลของการแก้ปัญหา มาปฏิบัติใช้ในชีวิตจริง เพื่อให้เกิดการควบคุมสิ่งแวดล้อมภายใน (ทางจิตใจ) และการควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอก (ทางวัตถุ และ ทางสังคม) ขั้นนี้ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฉะนั้น การเรียนที่สำคัญในขั้นนี้ คือ การเรียนรู้วิธีสร้างสรรค์ ในการพัฒนา เมื่อเปรียบเทียบกับ “อริยสัจ๔” ขั้นควบคุมและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมใกล้เคียงกับขั้น “มรรค”

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน ที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงโดยภาพ ดังนี้

ภาพที่ 2.6 : ขั้นตอนของ การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน
ที่มา : วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2548 : 142)

จากกระบวนการเรียนรู้แบบอารยวิถีนี้พอสรุปได้ว่า การเรียนแบบอารยวิถีจะประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอน คือ 1. การตั้งกับแนวหน้า 2. การสังเกต 3. การอธิบาย 4. การทำนาย 5. การควบคุมความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะใช้ในการเขียนแผนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

7. เทคนิควิธีในการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน

นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ (2532 : 22) ได้แนะนำเทคนิคที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน แบบนี้ให้ได้ผลดี ฟังปฏิบัติดังนี้

7.1 ทบทวนจุดประสงค์การเรียนรู้ให้นักเรียนทุกคนทราบ

7.2 ให้เทคนิคกลุ่ม โดยจัดให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มย่อย กลุ่มละประมาณ 4 - 6 คน เพื่อร่วมคิด ร่วมอภิปราย เมื่อได้ข้อสรุปแล้ว มอบให้ตัวแทนกลุ่มเป็นผู้รายงานผล

7.3 ให้ความสนใจผู้เรียนทุกกลุ่ม เพื่อจะได้ทราบความก้าวหน้าของการเรียน และเก็บประเด็นสำคัญ หรือความคิดที่แปลกใหม่มาเสนอต่อชั้นเรียน

7.4 ผู้สอนควรสังเกตผู้เรียนว่า ถ้ายังกระตือรือร้น หรืออสนใจต่อการอภิปราย ให้ดำเนินการต่อไปในเวลา แต่ถ้ายังไม่สามารถหาคำตอบได้ ควรแนะนำให้อ่านใบความรู้ หรือแนวการตอบได้

7.5 ในการอภิปรายประเด็นต่าง ๆ ควรบันทึกไว้บนกระดาน เพื่อเตือน ว่า ผู้เรียนกำลังเรียนรู้ขั้นตอนใด

7.6 สร้างเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นทุกคน และทบทวนวัตถุประสงค์ของการเรียนให้ผู้เรียนทราบทุกขั้นตอน

7.7 บทบาทหน้าที่ของครู เป็นผู้ช่วยให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ด้วยการตั้งคำถาม และทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กลุ่มค้นหาคำตอบด้วยวิธีการต่าง ๆ

7.8 การสื่อสารในชั้นเรียนมักจะเป็นแบบ“พหุวิถี” คือทั้งครูและผู้เรียนเป็นผู้พูด ผู้ฟัง โดยเน้นให้ผู้เรียนพูดมากกว่าครู ทั้งครูและผู้เรียนเป็นผู้ถาม และเป็นผู้ตอบ และที่สำคัญก็คือเน้นให้ผู้เรียนสื่อสารกันเองในรูปของการอภิปรายกลุ่มย่อยและการซักถามซึ่งกันและกัน

สรุป การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีอาศัยปรัชญาแบบอารยนิยมเป็นพื้นฐาน โดยเน้นการศึกษาพัฒนาบุคคลและสังคมให้มีความสุข ความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม อันมีโครงสร้าง 3 ระดับ หลักการ วิธีการ การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาบุคคลและสังคมให้มีปัญญาธรรมและจริยธรรม โดยมีจิตวิทยาการเรียนรู้ เป็นพื้นฐานของการสืบค้นหาความจริงทุกขั้นตอน โดยอาศัยหลักการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสวงหา และค้นหาสังขธรรมความจริงทางวัตถุ สังคม จิตใจ ด้วยตนเอง ด้วยมีกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบรวม 5 ขั้นคือ ขั้นสังเกต ขั้นตั้งคำถาม ขั้นอธิบาย ขั้นทำนาย และควบคุมความคิด และสร้างสรรค์

8. ข้อดีและข้อจำกัดของการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน

การจัดการเรียนรู้ไม่ว่าจะใช้รูปแบบใดก็ตามล้วนแต่มีความเหมาะสมในสถานการณ์ที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้น การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีฯ จึงเป็นวิธีการเรียนรู้ ที่มีทั้งข้อดีและข้อจำกัด ดังที่ ดวงเดือน เทศวานิช (2532 : 93) สุวิทย์ และอรทัย มูลคำ (2545 : 142) เสริมศรี ลักษณะศิริ (2540 : 243 - 244) ศุภวรรณ เล็กวิไล (2548 : 80) นิรมล ศตวุฒิและคณะ (2543 : 108) ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2532 : 122 - 123) และทีศนา แคมมณี (2547 : 141) มีความเห็นว่า การเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน เป็นการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ค้นหาความรู้ และแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ความรู้ที่ได้มีคุณค่า มีความหมายสำหรับผู้เรียน เป็นประโยชน์และจดจำได้นาน สามารถเชื่อมโยงความรู้ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิด การใช้เหตุผลและสติปัญญาของตนเองอย่างมีอิสระ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น และมีความสามารถในการตัดสินใจ และสามารถนำทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเองไปใช้แก้ปัญหาได้อย่างดี ส่งเสริมเจตคติทางวิทยาศาสตร์ ทำให้ผู้เรียนเป็นคนละเอียดถี่ถ้วน ช่างสังเกต มีเหตุผล ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ ช่วยสร้างสรรค์ความเป็นประชาธิปไตยในตัวผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น บทบาทของผู้สอนเปลี่ยนจากผู้บอกมาเป็นผู้ถาม ไม่เป็นผู้ควบคุมการจัดการเรียนรู้ แต่กลายเป็นผู้เรียนร่วมทั้งเป็นการยอมรับเจตคติของผู้เรียนแต่ละคนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนา ค่านิยมและเจตคติไปในด้านที่ดีด้วย ส่วนข้อจำกัดของการสอนแบบสืบสวน อาจมีความไม่เหมาะสม กับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ ซึ่งยากต่อการให้โอกาสร่วมกิจกรรมทุกคน การจะให้ผู้เรียนคิดอย่างมีเหตุมีผลต้องใช้เวลามากพอสมควร แต่ผู้สอนมักมีแนวโน้มที่จะเร่งรัดคำตอบ หรือแนะแนว การตอบ ผู้สอนต้องใช้เวลาในการวางแผนการสอน และค้นคว้าหาความรู้อย่างกว้างขวาง และถ้าครูขาดทักษะในการใช้คำถาม จะต้องใช้เวลามาก ทำให้สอนเนื้อหาไม่ทันตามแผนการสอน

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการสืบสวนสอบสวน มีผลดี แม้ว่าจะมีข้อจำกัดในเรื่องของผู้เรียนมากเกินไปจะตอบไม่ทั่วถึง แต่ก็อาจจัดการปัญหานี้ได้ โดยการใช้กระบวนการกลุ่ม หรือฝึกทักษะเบื้องต้นตามกระบวนการสอนแก่นักเรียนมาก่อน

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารย ประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม : ตัวแปร ความหมาย และการวัด

1. ความหมายของทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความ ยุติธรรม

ก่อนจะอธิบายถึงความหมายของทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรมผู้วิจัยจะศึกษาคำที่เกี่ยวข้องก่อนจะกล่าวถึงความหมายของทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตย

1.1 ความหมายของทักษะการอยู่ร่วมกัน

จากการศึกษามีผู้ให้ความหมายของการอยู่ร่วมกันไว้ ดังนี้ กรมวิชาการ (2526 : 27) ได้อธิบายถึงความหมายของการอยู่ร่วมกันว่า “เป็นการอยู่ร่วมกันแบบกลุ่มหรือหมู่คณะเริ่มตั้งแต่การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จนถึงประเทศชาติ ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน มีหลักธรรมสำหรับปฏิบัติต่อกัน คือ ความสามัคคี ความเสียสละ การให้อภัย ความเชื่อเฟื้อแผ่ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นและความเห็นอกเห็นใจกัน เพื่อให้เกิดความสุข

ความเจริญ”ซึ่งสอดคล้องกับ บุญสม โพธิ์เงิน (2537 : 22) ก็ได้มีความคิดว่า “มนุษย์เราจะอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ต้องอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ต้องติดต่อกับผู้อื่นตลอดเวลาแม้ในบ้าน มีพ่อแม่ พี่น้อง บวชเป็นพระไปอยู่วัดก็ต้องอยู่กับพระองค์อื่น เข้าโรงเรียนก็ต้องอยู่กับครูอาจารย์ เพื่อนฝูง ออกสู่สังคมก็จะมีเพื่อนร่วมโลกมากมายขึ้นไปเรื่อย ๆ” และในทางธรรมก็ได้มี พระวิสุทธิโมลี (2526 : 109) ได้ให้ความหมายของการอยู่ร่วมกันว่า หมายถึงการแสดงกิริยาอาการต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยความสุภาพ มีมารยาท มีน้ำใจช่วยเหลือทำกิจธุระที่เกิดขึ้นของเพื่อนกันด้วยความเต็มใจ มีการเจรจาด้วยคำพูดสุภาพ อ่อนหวาน มีประโยชน์และสมานประโยชน์ มีความยิ้มแย้มแจ่มใสเข้าหากัน คิดทำประโยชน์ให้แก่กันด้วยจิตเมตตา ปราบปรามดีต่อกันเป็นที่ตั้ง มีน้ำใจแบ่งปันของที่ใช้บริโภคต่อกัน มีการประพฤติตนดีงาม มีมารยาทเรียบร้อยรักษาระเบียบวินัย ไม่ล่วงเกินผู้อื่น ยอมรับฟังผู้อื่น และมีความคิดเห็นร่วมกันตกลงร่วมกันเป็นหมู่คณะ นอกจากนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต. 2548:12) ก็ได้อธิบายว่า “การดำรงชีวิตให้มีความสุขและมีประโยชน์สุขได้ อันเกิดจากการอยู่ร่วมกันสัมพันธ์กันโดยใช้ปัญญา ด้วยเมตตากรุณาและพร้อมกันนั้นก็มุ่งให้บรรลุถึงอิสรภาพทางจิตปัญญาที่เป็นจุดหมายสูงสุดถึงขั้นที่ทำให้อยู่ในโลกได้ โดยไม่ติดโลกหรืออยู่เหนือโลก”

สรุปได้ว่า ทักษะการอยู่ร่วมกันหมายถึง ความสามารถของบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นคณะที่ต้องมีกิจกรรมร่วมกันภายใต้ข้อตกลงร่วมกัน โดยต้องมีหลักธรรมสำหรับปฏิบัติต่อกัน เช่น ความสามัคคี ความเสียสละ การให้อภัย มีเมตตา กรุณา มีการช่วยเหลือกัน ยอมรับความคิดเห็นกัน และการแสดงกิริยาอาการที่ดีต่อกันทั้งกายและใจ ตลอดจนรู้จักใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาในทางที่ดี เพื่อให้เกิดความสุขในสังคม

1.2 ความหมายของอารยประชาธิปไตย

ในพจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายคำว่า “อารยะ”ไว้ว่าหมายถึง ความเจริญ ซึ่ง วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2548 : 237) ก็ได้ให้ความหมายของคำว่าอารยะไว้ว่า หมายถึง ความเจริญ ในที่นี้ความเจริญทางจิตใจ ด้วยศีลธรรม ตามสถานะภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมในการใช้ชีวิตประจำวัน และความเจริญทางด้านวัตถุที่มีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เช่น เทคโนโลยี เป็นต้น ส่วน คำว่า “ประชาธิปไตย” เป็นคำที่ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้น ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Democracy มาจากภาษา กรีก 2 คำ คือ Demos แปลว่า ประชาชน (The people) กับ Kratein แปลว่า การปกครอง (To rule) เมื่อสนธิกันเป็น Domokratie แปลว่าการปกครองโดยประชาชน (Government by the people) ในภาษาไทย

“ประชาธิปไตย” มาจากภาษาสันสกฤตว่า “ปราชยา” แปลว่า ลูกชาย ลูกสาว ราษฎร หรือประชาชน กับคำว่า อธิปติ แปลว่า เจ้าของ เจ้านายพระราชา หรือความเป็นใหญ่ เมื่อนำมารวมกันเป็น ประชาธิปไตยได้มีความหมายว่าประชาชนเป็นใหญ่อย่างยิ่ง(สุนทร จันทรวรรดิ.2530 : 2)

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาที่ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ “ประชาธิปไตย” ไว้หลายประการ ดังนี้ ชาญ มนุธรรม (2525 : 173) ได้กล่าวถึง ประชาธิปไตยว่า หมายถึง สภาวะการณ์ที่ประชาชนส่วนรวมของประเทศ มีความตื่นตัว และสนใจในกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมอย่างกว้างขวาง ประชาชนรู้จักใช้สิทธิใช้เสียงของตน ตามครรลองที่ถูกต้องเหมาะสม ประการสำคัญประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมพิจารณาแก้ไขปัญหาและมีส่วนร่วมใน การแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างจริงจัง เช่นเดียวกับ ชฎาภา ฉันทกุล (2540 : 12)ได้ให้ความหมายของ ประชาธิปไตยไว้ว่า “เป็นระบอบการปกครอง ซึ่งมี จุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับความสุขมากที่สุด และเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและควบคุมใช้อำนาจให้เป็นไปในทิศทางที่คนส่วนใหญ่ต้องการ โดยประชาชนมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย รวมทั้งการพิพากษ์ วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล” ซึ่งจะก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดีในสังคม

เชาว์รัตน์ สันสยะวิชัย (2526 : 29 - 30) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยไว้ ดังนี้ คือ 1) ประชาธิปไตยในรูปแบบของการปกครองหรือระบบ การเมือง หมายถึง องค์การต่าง ๆ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการปกครอง 2) ประชาธิปไตยในรูปของอุดมการณ์ หมายถึง ประชาชนต้องมีความรู้สึก และยอมรับในคุณค่าของประชาธิปไตยที่มีอยู่ในขอบเขตของ กฎหมาย เสรีภาพ ความเสมอภาคและภราดรภาพ แล้วยึดปฏิบัติอย่างมั่นคง 3)ประชาธิปไตยในรูปของวิถีชีวิตหมายถึง การปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน จะต้องเข้าใจในหน้าที่ของตนเองรู้จักใช้สิทธิที่มีอยู่อย่างถูกต้องเคารพกฎหมายและไม่เอาไร้อาเปรียบผู้อื่น

ลาสกี (Laski. 1967 : 84) ได้สรุปความหมายของประชาธิปไตยไว้ด้วยกัน 3 ระบบคือ 1) ประชาธิปไตยในระบบการเมืองการปกครอง (Political Democracy) เป็นประชาธิปไตยที่เน้นถึงรูปแบบของรัฐบาลระบบการปกครอง การกำหนดให้มีรัฐธรรมนูญ รัฐสภา ตลอดจนจัดตั้งองค์การต่าง ๆ ตามปรัชญาประชาธิปไตย 2) ประชาธิปไตยในระบบเศรษฐกิจ (Economic Democracy) เป็นเรื่องของการจัดระบบเศรษฐกิจในสังคมเสรีนิยม คุ้มครองสิทธิและแรงงาน เคารพสิทธิปัญญาของบุคคล ประกันประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพ การสร้างพลังต่อตนเอง ในทางเศรษฐกิจ และแรงงาน การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในสังคมเป็นต้น 3) ประชาธิปไตยในบุคลิกภาพหรือวิถีชีวิตของบุคคล (Democracy Personality) เน้นถึงการประพฤติ

ปฏิบัติของบุคคลในเชิงพฤติกรรมศาสตร์ เพราะถือว่า ประชาธิปไตยเป็นวิถีทางการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม เช่น การเคารพสิทธิของผู้อื่น การมีวินัยต่อตนเอง ต่อสังคม การรับผิดชอบในหน้าที่ ตลอดจนการใช้สิทธิของตนอย่างสมบูรณ์ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย และกติกาของสังคม การรู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล เช่นเดียวกับ มาริชา นาคทัปที (2541:13 - 14) ยังเน้นเรื่องพฤติกรรมผู้นำแบบประชาธิปไตยว่า "ลักษณะของผู้นำที่ให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อวางแผนหรือกระทำใดๆ มิติของกลุ่มถือว่าสำคัญ คำนี้ถึงความร่วมมือในการปฏิบัติงานรู้จักการประณีประนอม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความรับผิดชอบ พร้อมทั้งมีความยุติธรรมและทำตนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม"

นอกจากนั้น บรรพต วีระชัย (2525 : 3) ได้กล่าวถึงลักษณะของประชาธิปไตยไว้ดังนี้ 1) มีความเสมอภาค 2) มีเสรีภาพ 3) มีการคำนึงถึงเสียงส่วนใหญ่ 4) มีการมองโลกในแง่ดี

สาโรช บัวศรี (2538 : 67 - 68) ได้กล่าวถึงประชาธิปไตยในลักษณะวิถีชีวิตว่าการที่บุคคลได้อยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยจะต้องมีสัมพันธกัน 3 ประการคือ 1) มีการเคารพกันและกัน คือ คารวะธรรม หมายถึงทุกคนต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งทางกาย วาจา และความคิด ทุกคนย่อมเคารพในความคิดของคนทุกคน ถ้าถือหลักการอย่างเคร่งครัดจริง ๆ แล้วการล่วงเกินผู้อื่น การทำร้ายผู้อื่น การโกรธผู้อื่น ย่อมเป็นการไม่เคารพซึ่งกันและกัน และผิดหลักประชาธิปไตยทั้งสิ้น 2) มีการแบ่งปัน ร่วมมือ ประสานงานกัน คือ สามัคคีธรรม หมายถึง การที่บุคคลใดมีความสามารถในด้านใดก็ตามก็รับอาสาไปทำ ไม่บ่ายเบี่ยง ไม่หลีกเลี่ยงทุกคนจะร่วมมือและประสานงานกันตามอัตภาพแผนงานที่ได้ตกลงกันไว้ ไม่มีการถ่วงถ่วง หรือดื้อดึง 3) มีความเชื่อมั่นในวิถีการแก้ปัญหา คือ ปัญญาธรรมหมายถึง การร่วมมือกับความสามัคคี ซึ่งรวมไปถึงการได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญาธรรมเพื่อนำมาใช้ในการร่วมมือกัน

วาสนา แสงคำ (2542 : 45) ก็ได้อธิบายไว้ว่า "พฤติกรรมประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ 1) ด้านคารวะธรรมเป็นการแสดงความเคารพซึ่งกันและกันทั้งร่างกาย วาจา ความคิดเห็น กฎเกณฑ์ และสิทธิของผู้อื่น 2) ด้านสามัคคีธรรม เป็นการรู้จักร่วมมือวางแผนการทำงานร่วมกัน คิดร่วมกัน 3) ด้านปัญญาธรรม คือการรู้จักใช้เหตุผลในการทำงานและการตัดสินใจปัญหาเป็นกลุ่มร่วมกัน ซึ่งแต่ละด้านจะมีลักษณะย่อยเป็นเกณฑ์ในการจัดพฤติกรรม" ในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องมีผู้นำที่ได้จากการเลือกตั้งของประชาชน และ สุนทร จันตรี (2530:416-417) ก็ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการประถมศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตย ซึ่งได้อธิบายว่า วิถีชีวิตประชาธิปไตย เป็นการสร้างให้นักเรียนมีพฤติกรรม ดังนี้ 1) มีคารวะธรรม ได้แก่ การเคารพในสถานบันที่สำคัญของประเทศ เช่นชาติ

ศาสนา พระมหากษัตริย์ การเคารพซึ่งกันและกันทางร่างกาย วาจา การเคารพในสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพในกฎ ระเบียบ ของสังคมและกฎหมายของประเทศ และการใช้สิทธิและเสรีภาพในขอบเขต 2) มีความสามัคคีธรรม ซึ่งได้แก่ ร่วมกันทำงานทั้งการและใจ มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในหมู่คณะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวม และหน้าที่ต่อสังคม 3) มีปัญญาธรรม ซึ่งได้แก่ การใช้ปัญญา ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ ปัญหาร่วมกันแก้ปัญหาโดยร่วมกันคิด ใช้เหตุผล ใช้วิธีการทางปัญญาในการโต้เถียงหรือหาข้อยุติต่าง ๆ

วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2548 : 238) ก็ได้ให้ความหมายของอารยประชาธิปไตยทางสังคมที่เน้นหลักธรรมที่สำคัญ 10 ประการ ได้แก่ 1) คารวะธรรม เน้นทักษะพฤติกรรม การเคารพในธรรม และการเคารพในสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น ทั้งทางโลกและทางธรรม 2) สามัคคีธรรม เน้นทักษะพฤติกรรม การประสานใจ ประสานความคิด ประสานแผน ประสานการกระทำ และประสานการประเมินผล 3) ความยุติธรรม เน้นทักษะพฤติกรรม การไม่เอาวัดเอาเปรียบ มีความเที่ยงธรรม ความเสมอภาค 4) วินัยธรรม ความรับผิดชอบ เน้นทักษะพฤติกรรม การรักษาเบญจศีล เบญจธรรม การมีวินัยในการดำเนินชีวิต และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ทั้งทางโลกและทางธรรม 5) ธรรม 7 ประการของคนดี เน้นทักษะพฤติกรรม การรู้จักเหตุ การรู้จักผล การรู้จักตน การรู้จักประมาณ การรู้จักกาล การรู้จักชุมชน และการรู้จักบุคคล 6) สันติธรรม เน้นทักษะพฤติกรรม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยการแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง ด้วยปัญญาธรรมและเมตตาธรรม 7) ปัญญาธรรม เน้นทักษะพฤติกรรม การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ ทั้งทางโลกและทางธรรม 8) เมตตา-กรุณาธรรม เน้นทักษะพฤติกรรมความปรารถนาดีให้ผู้อื่นเป็นสุข ปราศจากทุกข์ และช่วยเหลือเมื่อผู้อื่นมีความทุกข์ยาก 9) ธรรม เพื่อความเจริญของหมู่คณะ เน้นทักษะพฤติกรรม การหมั่นประชุมร่วมกันเนื่องนิตย์พร้อมเพรียงกันประชุม ไม่ประพฤตินอกระเบียบวินัย เคารพประธานในที่ประชุม 10) ธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทร ผูกมิตร มีไมตรีจิต เน้นทักษะพฤติกรรม การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ การมีปียวาจา การช่วยเหลือผู้อื่น การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เย่อหยิ่ง

สรุป อารยประชาธิปไตยหมายถึง การมีความเจริญตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับความสุขมากที่สุด ประกอบไปด้วยวิธีการปฏิบัติต่อกันในชีวิตประจำวันและการปกครอง โดยมี คารวะธรรม สามัคคีธรรม ความยุติธรรม ปัญญาธรรม วินัย ความรับผิดชอบต่อ ธรรม 7 ประการของคนดี เมตตากรุณา ที่สำคัญ เพื่อการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

กล่าวโดยสรุป ทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตย คือ ความสามารถของบุคคลในการปฏิบัติต่อกันในการอยู่ร่วมกันเพื่อให้เกิดความเจริญในวิถีชีวิตประชาธิปไตย ได้อย่างสงบสุข โดยมีธรรมะเป็นหลัก ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายด้าน เช่น คารวะธรรม สามัคคีธรรม ความยุติธรรม ปัญญาธรรม วินัย ความรับผิดชอบ ธรรม 7 ประการของคนดี เมตตากฎณา เป็นต้น

1.3 ความหมายของความยุติธรรม

ในที่นี้ทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยมีอยู่ด้วยกันหลายด้าน ผู้วิจัยจะเน้นการพัฒนาเกี่ยวกับ “ความยุติธรรม” ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ (2550:4) ได้กล่าวไว้ว่า ครรลองของความยุติธรรมมีหลายอย่างหลายประการ ไม่ใช่เพียงอรรถาวัชกรที่เรียงร้อยกันแล้วเรียกว่า กฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือระเบียบ หากแต่การไปถึงจุดหมายปลายทางของคำว่า ยุติธรรมต้องมองอย่างกว้าง และมีใช่เพียงมิติของการชั่งน้ำหนักสองข้างไม่ให้เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่งเหมือนตาชั่งเท่านั้น และ ศิริรักษา จามรมาน (2525 : 8) ได้อธิบายไว้ว่า ความยุติธรรมหมายถึง ความมีใจเที่ยงธรรมไม่ลำเอียง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ความยุติธรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ การแก้แค้น และการตอบโต้ 2) ความยุติธรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ การมีสิทธิเท่าเทียมกัน และการให้ความทุกข์หรือความสุขแก่บุคคลตามความเหมาะสม ส่วน สมเชาว์ ศรีศักดิ์ (2546 : 47) ก็ได้อธิบายไว้ว่า ความยุติธรรม หมายถึง สภาพที่ชอบด้วยคุณความดี หรือ อีกความหมายหนึ่ง คือ ความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผล เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อตนและสังคม ในสถานศึกษาต่าง ๆ หรือ ในสังคมทั่วไป ควรได้ปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็กหรือเยาวชนตั้งแต่ยังเยาว์วัย เพื่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมที่ถาวร อยู่ในจิตใจ ปฏิบัติต่อกันอย่างสม่ำเสมอ สังคมก็จะเป็นสังคมแห่งความยุติธรรม สอดคล้องกับ วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2548 : 238) ได้อธิบายไว้ว่าทักษะแห่งความยุติธรรม จะเน้นทักษะพฤติกรรม การไม่เอาัดเอาเปรียบ มีความเที่ยงธรรม ความเสมอภาค เช่นเดียวกับกับ น.อ.หลวงศุภชลาศัย (2419) ได้เสนอพฤติกรรมของความยุติธรรมไว้ดังนี้คือ (1) มีความยุติธรรมต่อตัวของตัวเอง (2) มีความยุติธรรมต่อญาติ (3) มีความยุติธรรมต่อเพื่อน (4) มีความยุติธรรมต่อหน้าที่ (5) มีความยุติธรรมต่อส่วนรวม (6) มีความยุติธรรมต่อเวลา

ส่วนนักการศึกษาต่างประเทศคาแนล (Kanal. 1956 : 537 - 540) ได้กล่าวไว้ว่า คนที่มีความยุติธรรมนั้น เป็นบุคคลที่ไม่อาจทนดูบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือสังคมละเมิดสิทธิของคนอื่น หรือสัตว์ เขาจะลุกขึ้นเพื่อต่อสู้กับความไม่ยุติธรรมนี้ทันที ไม่ว่าจะต้องต่อสู้ยากลำบาก

แค่นั้น หรือจะต้องเสียสละอย่างไร และ ตามอน (Daman.1975 : 301) ได้แบ่งชั้นของการให้เหตุผลเชิงยุติธรรมเป็น 6 ระดับ คือ 1) เป็นความยุติธรรมโดยคำนึงถึงความปรารถนาของตนเอง เป็นใหญ่ 2) เป็นความยุติธรรมที่ยังฝังติดอยู่กับความปรารถนา แต่ได้อาศัยสิ่งเร้าภายนอก เช่น ขนาด ลักษณะทางร่างกาย หรือเพศ เข้ามาช่วยในการตัดสินใจ 3) เป็นความยุติธรรมที่ฝังแน่นอยู่กับการกระทำที่เท่าเทียมกัน 4) เป็นความยุติธรรมที่ยึดอยู่กับพฤติกรรมที่มีผลตอบแทนซึ่งกันและกัน 5) เป็นความยุติธรรมที่พัฒนาความเข้าใจว่าในคนที่แตกต่างกันสามารถที่จะได้รับสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันได้ แต่แม้กระนั้นก็ยังมีการประนีประนอมระหว่างคู่กรณี 6) เป็นความยุติธรรมที่มุ่งพิจารณาถึงความเท่าเทียมโดยให้ความสำคัญแก่ทุกคน

ในทางด้านของกฎหมาย นพนิติ สุริยะ (2537:1-177) ได้กล่าวในทัศนะของนักกฎหมาย ไว้ว่า ความยุติธรรม หมายถึง การที่บุคคลได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้อง เท่าเทียมกัน ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และความเสมอภาคในทางกฎหมาย ที่จะได้รับความคุ้มครอง ดังนี้ 1) ศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ 2) ความเสมอภาคในสิทธิตามกฎหมาย 3) ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน 4) การไม่ใช้กฎหมายย้อนหลัง 5) ภายในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และความ เป็นอยู่ส่วนตัว 6) การสอดแทรกภายในเคหสถาน ครอบครัว การส่งข่าวสาร 7) การเดินทาง และการเลือกที่อยู่ 8) การศึกษา การพูด การเขียน การพิมพ์ 9) คุ้มครองทางการเมือง การประกอบอาชีพ การเสนอ การร้องทุกข์ และสิทธิประโยชน์จากข้อสันนิษฐานทางกฎหมาย ส่วนในด้านพฤติกรรมของความยุติธรรม

สรุป ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติต่อกันที่ชอบด้วยคุณความดี ประกอบไปด้วย ความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผล มีความเสมอภาคกัน ไม่เอาวัดเอาเปรียบกัน ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และต้องปฏิบัติตนให้มีความยุติธรรมต่อตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงการปฏิบัติตนคนในครอบครัว ชุมชน โรงเรียน และสังคมภายในประเทศด้วย

2. ความสำคัญของทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม

จากการประมวลความหมายจากเอกสาร สรุปได้ว่า ทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เกี่ยวข้อง ในครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน โดยมีความเสมอภาคกัน การไม่เอาวัดเอาเปรียบกัน มีการจัดการอย่างสมเหตุสมผล มีการเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อร่วมมือกันสร้างความสงบสุข ในสังคมภายใต้กฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันตามวิถีประชาธิปไตย และตระหนักถึงความยุติธรรมในการปฏิบัติต่อกัน ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1. การจัดการอย่างสมเหตุสมผล หมายถึง การมีกระบวนการวิธีการในการตกลงร่วมกันอย่างสมเหตุสมผล เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และผลตอบแทนที่จะได้รับอย่างเหมาะสม เช่น การตกลงในการทำงานร่วมกันของกลุ่มถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของละคนที่ได้รับและผลประโยชน์ที่จะได้เป็นค่าตอบแทนอย่างเหมาะสมตามผลงานที่ทำ โดยทุกคนเกิดความพึงพอใจในสิ่งที่ได้รับเป็นต้น

2. การให้ความเสมอภาคกัน หมายถึง การมีความสมดุลในการให้น้ำหนักสองข้างเท่ากัน และการมีใจที่เที่ยงตรงไม่เอียงเอนไปข้างใดข้างหนึ่ง เช่น การให้ค่าตอบแทนในการทำงานต้องให้ตามผลงานที่ทำของแต่ละคนตามข้อตกลงร่วมกัน เป็นต้น

3. การไม่เอาเปรียบเปรียบกัน หมายถึง การแบ่งปันกันหรือแลกเปลี่ยนกันอย่างเหมาะสม ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และมีความพึงพอใจในสิ่งที่ตนได้รับ เช่น การทำงานในกลุ่มต้องมีความเป็นธรรมในการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างเท่าเทียมกันและเป็นความคิดเห็นของกลุ่ม ซึ่งงานที่รับผิดชอบต้องไม่เป็นภาระหน้าที่ของใครคนหนึ่ง จนเกิดความพึงพอใจ เป็นต้น

4. การให้ความเคารพซึ่งกันและกัน หมายถึง การมีความเชื่อถือและมองเห็นถึงความแตกต่างในตัวบุคคลทั้งตนเองและผู้อื่น และการปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม ในการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ในการคัดเลือกหัวหน้าห้องขึ้นมาหนึ่งคน ในฐานะสมาชิกของห้องเราต้องมีความเชื่อถือและมองเห็นถึงความแตกต่างจากคนอื่นของหัวหน้าที่ได้รับการเลือกมาว่าจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดี เป็นต้น

ซึ่งผู้วิจัยได้สนใจที่จะพัฒนาผู้เรียนเกี่ยวกับทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม เพราะว่าเป็นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ได้ระบุเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในมาตรา 6 ไว้ว่า "การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข" ซึ่งในมาตรา 7 ก็ได้ระบุเกี่ยวกับกระบวนการไว้ว่า "ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษา และส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความยุติธรรม และความเสมอภาค มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของชาติ มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง" และได้กำหนดให้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ ในกลุ่มสาระการ

เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นมาตรฐานในการพัฒนาผู้เรียน ให้มีความรู้ ความสามารถทางสังคม ซึ่งในกลุ่มสาระนี้ได้เน้นถึงการสร้างคุณภาพของผู้เรียน โดยมีเป้าหมาย /ความคาดหวังที่สำคัญ คือให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี ในวิถีชีวิตประชาธิปไตยภายใต้การปกครอง ระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ อยู่ 3 ประการ คือ 1) ความรู้ 2) ทักษะและกระบวนการ 3) คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ซึ่งในด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาเกี่ยวกับความเป็นสมาชิกที่ดีในสังคม ประชาธิปไตย เช่น การรู้จักตนเอง ฟังตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย กตัญญู รักเกียรติภูมิของตน เคารพเหตุผล มีความยุติธรรม ห่วงใยในสวัสดิภาพของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง ชัดข้อ ชัดแย้งด้วยสันติวิธี ยึดมั่นในความยุติธรรม ความเสมอภาคและเสรีภาพ มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิต และผู้บริโภคที่ดี เห็นคุณค่าของการทำงาน การทำงานเป็นกลุ่ม การเคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความผูกพันกับกลุ่ม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เทอดทูน สถาบันพระมหากษัตริย์ ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่า อนุรักษ์ พัฒนาศิลปวัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อม และศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา(กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 9 - 11)

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยก็ได้มีนักการศึกษาที่ทำการวิจัยไว้ดังนี้ ปิยะรัตน์ ศรีสมบัติ (2533 : 46 - 66) ได้ศึกษาผลของการใช้ชุดแนะแนวที่มีต่อพฤติกรรมประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนชุมชนบ้านแก่ง ไกรสรพงษ์สงเคราะห์ อำเภอตรอน จังหวัดอุดรดิษฐ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2532 ที่มีพฤติกรรมประชาธิปไตยต่ำ จำนวน 16 คน แบ่งกลุ่มทดลอง 8 คน กลุ่มควบคุม 8 คน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีพฤติกรรมประชาธิปไตยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และภายหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ในปี 2542 สมพงษ์ กล้าวิกรณ์ (2541:72-73)ได้ศึกษาบทบาทผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย จำนวน 429 โรงเรียน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 215 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยสุ่มอย่างง่าย ซึ่งตั้งอยู่ตามพื้นที่สำนักงานเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร จำนวน 40 เขต ได้พื้นที่สำนักงานเขตมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 เขต แล้วใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง โดยศึกษาเฉพาะกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยนอกห้องเรียน ผลการวิจัยพบว่า บทบาทในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย ทั้ง 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมการปกครองตนเองของนักเรียน กิจกรรมการสหกรณ์นักเรียน กิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่ กิจกรรมการกีฬา และกิจกรรมการสร้าง

เสริมวินัยนักเรียน มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลางและในปี 2543 วาสนา แสงคำ (2543: 76) ได้วิจัยเกี่ยวกับ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะคิดต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนด้วยการสอนแบบบูรณาการ (ลาร์ดิซาเบล) เป็น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดู่ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสันติสุข อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน จำนวน 62 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 31คน กลุ่มควบคุม 31 คน ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยใช้การสอนแบบบูรณาการ (ลาร์ดิซาเบล) กับการสอนตามแนวการสอนของกรมวิชาการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับ “ทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตย” จึงพอสรุปได้ว่ามีผู้วิจัยที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ “ประชาธิปไตย” ไว้หลายด้าน เช่น พฤติกรรมประชาธิปไตยทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตย และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยในหลายๆด้าน ซึ่งศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ด้วยการใช้วิธีการทดลองที่แตกต่างกันออกไป เพื่อศึกษาหาวิธีการในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย และพบว่า จากงานวิจัยผู้เรียนมีการพัฒนาประชาธิปไตยสูงขึ้น ในแต่ละด้านในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ส่วนในด้านของงานวิจัยที่เกี่ยวกับ “ความยุติธรรม” ก็ได้มี ศิริินภา จามรมาน (2525 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการทดลองการสอนความยุติธรรมแก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาแตกต่างกันโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน ชายหญิงระดับอายุ 9-14 ปี จำนวน 70 คน ที่เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ปีการศึกษา 2524 พบว่า กลุ่มทดลองที่ได้รับการสอน แบบวิธีกลุ่มสัมพันธ์ มีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติเรื่องความยุติธรรมเพิ่มขึ้น หลังการทดลองและหลังการทดลองไปแล้ว 1 เดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และพบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์และทัศนคติเรื่องความยุติธรรม จากวิธีการสอนอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 และ .01 ตามลำดับ กล่าวคือ วิธีการสอนโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์มีประสิทธิภาพมากที่สุด และยังพบอีกว่า เด็กที่มีระดับพัฒนาการขั้นก้าวไปสู่ขั้นนามธรรม มีสัมฤทธิ์ผลในการเรียนรู้มากที่สุด ตลอดการวัดทั้งสามครั้ง วิธีการกลุ่มสัมพันธ์สามารถทำให้เด็กในทุกระดับสติปัญญาเรียนรู้ และมีทัศนคติในเรื่องยุติธรรมได้เท่าเทียมกัน และงานวิจัยของ ดามอน (Damon. 1975 : 301 - 312) ได้พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างการให้เหตุผลเชิงยุติธรรม กับการให้เหตุผลเชิงคณิตศาสตร์และฟิสิกส์ในขั้นรูปธรรมตามทฤษฎีของเพียเจท์ ดามอนได้แบ่งขั้นของการให้เหตุผลเชิงยุติธรรมเป็น 6 ระดับด้วยกันดังนี้ 1) เป็นความยุติธรรมโดยคำนึงถึงความ

ปรารถนาของตนเองเป็นใหญ่ เช่น “ฉันควรจะได้ของสิ่งนี้ เพราะฉันต้องการมัน” 2) เป็นความยุติธรรมที่ยังฝังติดอยู่กับความปรารถนา แต่ได้อาศัยสิ่งเร้าภายนอก เช่น ขนาด ลักษณะทางร่างกาย หรือเพศ เข้ามาช่วยตัดสินด้วย ตัวอย่างคือ “เราควรจะได้ของมากที่สุด เพราะเราเป็นผู้หญิง” 3) เป็นความยุติธรรม ที่ฝังแน่นอยู่กับภาระหน้าที่เท่าเทียมกันคือ “ทุกคนจะต้องได้รับเท่า ๆ กัน” และไม่มีการยืดหยุ่นได้ 4) เป็นความยุติธรรมที่ยึดอยู่กับพฤติกรรมที่มีผลตอบแทนซึ่งกันและกัน คือ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” เป็นการตอบแทน แต่ก็ยังไม่มีการยืดหยุ่น 5) เป็นความยุติธรรมที่พัฒนาความเข้าใจว่าในคนที่แตกต่างกันสามารถที่จะได้รับสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันได้แต่กระนั้นก็ยังมีการประนีประนอมระหว่างคู่กรณี เช่น “เขาควรจะได้ของมากที่สุด แต่เธอก็ควรได้รับบ้าง” 6) เป็นความยุติธรรมที่มุ่งพิจารณาถึงความเท่าเทียมโดยให้ความสำคัญแก่ทุกคน และคำนึงถึงสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้นในบางโอกาสบุคคลแต่ละคนไม่จำเป็นจะต้องได้รับความเท่าเทียมกันเสมอไป

เพียงพรรณ สุขจันทร์ (2524:80 - 81) ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนใน 6 คุณลักษณะคือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความสามัคคี ความอดสาหะและความยุติธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบเทคนิคการฉายออก (projective technique) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายและนักเรียนมีพฤติกรรมทางจริยธรรม รวมทั้ง 6 คุณลักษณะ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและนักเรียนที่อาศัยอยู่ในเมืองกับนอกเมืองมีพฤติกรรมทางจริยธรรม ในคุณลักษณะความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และความสามัคคี ไม่แตกต่างกันส่วนในคุณลักษณะความอดสาหะและความยุติธรรมนั้น นักเรียนที่อาศัยอยู่ในเมืองและนอกเมืองมีพฤติกรรมทางจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับ “ความยุติธรรม” จะเห็นได้ว่ามีนักการศึกษาที่เคยศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การสอนความยุติธรรมแก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาแตกต่างกัน โดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์ ที่เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ปี และการศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคุณลักษณะ 6 อย่าง ซึ่งรวมคุณลักษณะของความยุติธรรมรวมอยู่ด้วย โดยใช้แบบสอบถามแบบเทคนิคการฉายออก(projective technique) และยังมี การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการให้เหตุผลเชิงยุติธรรม กับการให้เหตุผลเชิงคณิตศาสตร์และฟิสิกส์ในชั้นรูปธรรมตามทฤษฎีของเพียเจท์ ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าวิธีการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีกับ

การจัดการเรียนรู้แบบทั่วไปจะส่งผลต่อทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้

3. การวัดทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม

ทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม เป็นการวัดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งโกศล มีคุณ (2533 : 85) ได้เสนอวิธีการตรวจสอบคุณธรรมไว้ว่าการจะวัดสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือพวกจริยธรรมให้ได้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องคำนึงถึงธรรมชาติของสิ่งที่ต้องการวัดอย่างชัดเจน และ ศิริินภา จามรมาน (2525 : 35 - 36) ยังได้สร้างแบบทดสอบวัดความรู้เรื่องความยุติธรรม โดยอาศัยหลักเกณฑ์คือ 1) ศึกษาเนื้อหาเรื่องความยุติธรรม จากเอกสารและสอบถามความหมายเกี่ยวกับความยุติธรรม จากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ที่ไม่ใช่โรงเรียนที่จะทำการทดลอง 2) สร้างตารางวิเคราะห์หน้าหนักและเนื้อหาเพื่อให้ข้อสอบมีความเที่ยงตรงเนื้อหา 3) สร้างแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจในเรื่อง ความยุติธรรม จากตารางวิเคราะห์หน้าหนักและเนื้อหา แบบทดสอบมีลักษณะเป็นปรนัย มี 4 ตัวเลือก และมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว จำนวน 44 ข้อ ตัวอย่าง เช่น ในครอบครัวบุคคลใดควรมีความยุติธรรม

ก. พ่อ

ข. แม่

ค. พ่อแม่

ง. คนทุกคนในบ้าน

4) นำไปให้ผู้รู้ตรวจสอบเพื่อหาความเที่ยงและความครอบคลุมของแบบทดสอบ 5) นำแบบทดสอบไปทดลองใช้กับกลุ่มซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 90 คน แล้วนำผลมาวิเคราะห์เป็นรายข้อหาค่าความยากง่าย และอำนาจจำแนก สำหรับการตอบข้อสอบ ถ้าตอบผิด ,ไม่ตอบ ,ตอบมากกว่า 1 ข้อ จะได้คะแนน 0 และถ้าตอบถูกต้องจะได้คะแนน 1 เลือกข้อสอบที่มีความยากง่ายอยู่ระหว่าง .02-.08 และค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .02 ขึ้นไปได้ 44 ข้อ นำไปปรับปรุง และทดสอบใหม่ได้ข้อสอบทั้งหมด 24 ข้อและได้สร้างแบบทดสอบวัดทัศนคติเรื่องความยุติธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างสถานการณ์ที่เด็กระดับ ป. 4 - ป.6 สามารถเข้าใจได้โดยมีตัวเลือก 6 ข้อ ซึ่งแบ่งระดับความยุติธรรมออกเป็น 5 ระดับ มีจำนวน 28 สถานการณ์ ดังตัวอย่าง “แม่แจกขนมให้เจียบซึ่งเป็นพี่มากกว่าให้จ้อมซึ่งเป็นน้อง แม่มีความยุติธรรมหรือไม่”

ก. ยุติธรรม เพราะพี่โตกว่า

ข. ยุติธรรม เพราะพี่กำลังหิวมาก

ค. ไม่ยุติธรรม เพราะพี่น้องควรได้ขนมเท่า ๆ กัน

ง. ยุติธรรม เพราะพี่ทำงานให้แม่มากกว่าน้อง

จ. ไม่ยุติธรรม เพราะน้องชอบขนมมาก

ข. อื่นๆ ระบุ.....

ระดับที่ 1 หมายถึง ความยุติธรรมที่เด็กคำนึงถึงแต่ความต้องการของบุคคลเป็นส่วนใหญ่ เช่น "ปิติ ควรได้รับส่วนแบ่งมากที่สุด เพราะ ปิติ มีความต้องการมากที่สุด"

ระดับที่ 2 หมายถึง ความยุติธรรมที่เด็กคำนึงถึงคุณลักษณะบางประการของร่างกายเป็นส่วนใหญ่ เช่น "มีนา ควรได้รับส่วนแบ่งมากที่สุดเพราะมีนาเป็นคนตัวใหญ่"

ระดับที่ 3 หมายถึง ความยุติธรรมที่เด็กคำนึงถึงความเท่าเทียมกันในทุก ๆ ด้าน โดยไม่มีการยึดหยุ่น เช่น "ทุกคนควรจะได้รับส่วนแบ่งทุกอย่าง อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่น"

ระดับที่ 4 หมายถึง ความยุติธรรมที่เด็กคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตอบแทน ถ้าใครทำผลประโยชน์ได้มากก็ควรที่จะได้ส่วนแบ่งมากกว่า เช่น "ธนา ควรได้ส่วนแบ่งมากกว่า เพราะธนาทำงานมากกว่า"

ระดับที่ 5 หมายถึง ความยุติธรรม ที่เด็กคำนึงถึงความเหมาะสมเป็นสำคัญ กล่าวคือ ถ้าผู้ใดมีความจำเป็นมากกว่า ก็อาจจะได้รับผลตอบแทนมากกว่าก็ได้ เช่น "บานเย็น ควรได้รับส่วนแบ่งมากกว่า เพราะบานเย็นยากจนและมีความจำเป็นจะต้องเอาเงินไปซื้อยาให้แม่"

นอกจากนี้ยังมี ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ (2543 : 44) ได้เสนอวิธีการวัดคุณธรรม จริยธรรม ตามลักษณะดังต่อไปนี้ 1) วัดเนื้อหาทางจริยธรรม เนื้อหาของจริยธรรมที่โรงเรียนหรือสังคมกำหนดไว้ที่ถือว่าดีงามที่จะสอนให้ผู้เรียนหรือนำไปประพฤติปฏิบัติแล้วจะทำให้สังคมอยู่ได้อย่างมีความสุขทั้งตนเองและผู้อื่น 2) วัดความรู้สึกทางจริยธรรม ความรู้สึกเป็นพื้นฐานอันหนึ่งที่มีอิทธิพลพื้นฐานต่อพฤติกรรม เน้นการแสดง การตัดสินใจลงมือกระทำเมื่อพบกับปัญหาทางจริยธรรม 3) การวัดพฤติกรรมการแสดงออกทางจริยธรรม เป็นการวัดจริยธรรมได้ตรงจุดที่สุด เพราะจริยธรรมมองในแง่การพิจารณาตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำสิ่งหนึ่ง เมื่อพบสภาพความขัดแย้งทางจริยธรรมขึ้นมา การตัดสินใจต้องใช้ค่านิยมหรือคุณธรรมระดับใดระดับหนึ่ง

ส่วนงานวิจัยของ ทศนีย์ เหมะธูลิน (2533) ได้ทำการพัฒนาแบบวัดความเชื่อเพื่อพ่อแม่และเสียสละสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดเป็น 3 ฉบับ ได้แก่ 1) แบบประเมินตนเอง เป็นแบบรายการประมาณค่า (Rating Scale) พฤติกรรม 32 ข้อ เพื่อให้นักเรียนพิจารณาว่า ตนเองได้ปฏิบัติอย่างไรเกี่ยวกับ ความเชื่อเพื่อพ่อแม่และเสียสละในระยะเวลาที่ผ่านมา 2) แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน เป็นแบบรายการประมาณค่า

พฤติกรรม 32 ข้อ ให้ครูพิจารณาว่า นักเรียนได้ปฏิบัติอย่างไรในเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ 3) แบบวัดสถานการณ์บังคับเป็นแบบวัดที่มีสถานการณ์สมมติให้ มีคำตอบข้อละ 4 คำตอบ จำนวน 32 สถานการณ์ นักเรียนต้องเลือกคำตอบที่ตรงหรือใกล้เคียงกับความรู้สึกนึกคิดของตัวเองมากที่สุดเพียงหนึ่งคำตอบ เวลาที่ใช้ตอบแบบวัดแต่ละฉบับเท่ากับ 45 นาที กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2533 ในจังหวัดสกลนคร จำนวน 1,128 คน และครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 31 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) แบบประเมินตนเอง ประเมินค่าความเที่ยงจากสูตรการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบัค ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ .9036 มีอำนาจจำแนกโดยการทดสอบที่ ค่าสถิติที่อยู่ในช่วง 4.16 - 16.27 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำนวน 31 ข้อ ข้อกระทงที่ 25 คะแนนเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แบบประเมินตนเองมีความตรงตามภาวะสันนิษฐาน โดยการวิเคราะห์ตัวประกอบด้วยวิธี Principal Component และหมุนแกนด้วยวิธี Varimax 2) แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน หาความตรงเชิงจำแนกโดยใช้สถิติที่ทดสอบคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกข้อ ค่าที่อยู่ในช่วง 1.98-6.54 3) แบบวัดสถานการณ์บังคับ ประเมินค่าความเที่ยงจากสูตรการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบัค ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ .657 แบบวัดมีอำนาจจำแนกโดยการทดสอบที่ ค่าสถิติที่อยู่ในช่วง 2.26 - 13.13 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกข้อ ยกเว้นข้อ 17 ($p < .025$)

จากการประมวลเอกสาร สรุปได้ว่างานวิจัยในส่วนของรูปแบบการวัดและการประเมิน ของการวัดความยุติธรรม คุณธรรม เป็นการวัดด้านพฤติกรรม วัดความรู้ความเข้าใจเชิงเนื้อหา ซึ่งมีอยู่หลายวิธี เช่น การให้ตอบแบบเลือกตอบ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบประเมินตนเอง หรือเป็นการใช้แบบวัดที่เป็นสถานการณ์ปัญหา ให้นักเรียนตัดสินใจเลือกตอบ หรืออธิบายเหตุผลที่เลือกตอบ เป็นต้น ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่า แบบวัดทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม ควรเป็นแบบเลือกตอบ โดยกำหนดสถานการณ์ที่ขาดความยุติธรรม ให้นักเรียนเลือกตอบ เหมือนกับของ ศิริรักษา จามรมาน (2525) น่าจะสะท้อนทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตย ด้านความยุติธรรมได้ ผู้วิจัยจึงศึกษาหลักการกระบวนการและสร้างแบบวัด ที่เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นแล้วมีข้อให้นักเรียนเลือกตอบ ให้มีความเหมาะสมกับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มากที่สุด และหาคุณภาพก่อนนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง ต่อไป

การพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ได้ต้องพัฒนาไปตามพัฒนาการของเด็กซึ่งได้มีผู้อธิบายเกี่ยวกับพัฒนาการของนักเรียนตอนปลายไว้ดังนี้ สุชา จันทร์หอม (2542 : 131 - 132) ได้แบ่งพัฒนาการออกเป็น 4 ทางด้วยกันคือ

1. พัฒนาการทางร่างกาย จะเห็นได้ชัดว่าเด็กหญิงมีการเจริญเติบโตทางร่างกายมากกว่าชายเนื่องจากการทำงานของต่อมไร้ท่อต่าง ๆ

2. พัฒนาการทางอารมณ์ จะไม่ดีหรือร้ายจนเกินไป เด็กวัยนี้สามารถรักษาอารมณ์ไว้ได้ดี เวลาโกรธจะหาทางออกโดยใช้เสียง ไม่มีพฤติกรรมแบบต่อสู้ ชอบการยกย่องแต่ไม่ชอบเปรียบเทียบ ต้องการความอบอุ่นมั่นคงในหมู่คณะและครอบครัว ชอบเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น เปลี่ยนแปลงความรู้สึกเร็วและง่าย สิ่งทีกลัวคือการไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ไม่ชอบแข่งขัน ไม่ต้องการเด่นกว่าหรือด้อยกว่าเพื่อนฝูง

3. พัฒนาการทางด้านสังคม สิ่งสำคัญสำหรับเด็กคือกลุ่ม เด็กจะรู้สึกเป็นเจ้าของและซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม มีพฤติกรรมที่เหมือนกลุ่ม ทั้งการแสดงออกทางกายวาจา และการแต่งกาย ซึ่งเด็กชายจะรักษาความสนใจที่มีต่อกลุ่ม ได้มากกว่าเด็กหญิง เป็นวัยที่ต้องการเพื่อนที่ไว้วางใจได้ ไม่ชอบอยู่คนเดียว ไม่ชอบเล่นกับวัตถุ ชอบเล่นกับตัวบุคคลเป็นหมู่ ความสัมพันธ์กับครอบครัว เด็กชายไม่ใคร่ใกล้ชิดกับพ่อ แต่เด็กหญิงชอบใกล้ชิดพ่อและเข้ากับญาติพี่น้องดีกว่า เด็กหญิงจะเจริญทางด้านวุฒิภาวะได้เร็วกว่าชาย ทำให้มีความสนใจในเพศตรงข้ามเร็วกว่าชาย รู้จักแต่งตัวและเอาใจใส่เรื่องราวของเด็กชาย ซึ่งผู้ใหญ่ควรให้ความกระจำแก่เด็กและหาเด็กที่มีอายุมากกว่า 1-2 ปีมาทำกิจกรรมร่วมด้วยก็จะช่วยจัดปัญหานี้ได้

4. พัฒนาการทางสติปัญญา เด็กในวัยนี้จะมีสติปัญญากว้างขวางขึ้นมีความสามารถคิดและแก้ปัญหาได้มากขึ้น เริ่มสนใจอ่านหนังสือต่าง ๆ เพื่อที่จะร่วมอภิปรายหรือพูดคุยกับเพื่อนฝูงได้ มีความคิดริเริ่มที่จะทำสิ่งใหม่ ๆ ทำให้เกิดความมั่นคงและเชื่อมั่นในตนเอง มีความสนใจเรื่องที่เป็นจริง รักธรรมชาติ และการท่องเที่ยว เด็กในวัยนี้จะเริ่มคิดและตัดสินใจ รู้จักรับผิดชอบ มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักใช้เหตุผล มีความอยากรู้อยากเห็นและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้เร็ว รักษาความลับและสัญญาได้ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความสนใจระหว่างชายกับหญิง จะมีความแตกต่างกันมาก

นอกจากนี้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้มีส่วนส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและจุดเน้นระดับช่วงชั้นที่ 2 (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) ไว้ดังนี้ 1) ต้องได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครองและสภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นไทย 2) ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธีและพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น 3) ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น 4) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน 5) ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาคซีกโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2545 : 7) ซึ่ง สุนทร จันทรรัตน์ (2530:423) ก็ได้ศึกษาเกี่ยวกับการนักเรียนชั้นประถมศึกษากับประชาธิปไตย พบว่าหลักการดำเนินงานในชั้นเรียนตามวิถีประชาธิปไตย อาจทำได้ดังนี้ คือกระตุ้นให้นักเรียนมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล เน้นการเรียนการสอนโดยการกระทำ มองปัญหาอย่างเป็นระบบ ครูจะต้องพยายามให้การเสริมพลังบ่อย ๆ และหลายแบบ เช่น ชมเชย ให้รางวัล ฯลฯ ระบบการปกครอง มีการควบคุมชั้นดี สร้างความสัมพันธ์อันดีโดยเป็นกันเอง ใช้วิธีการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะ มีการเลือกประธาน เลขานุการกลุ่ม มีการสร้างกฎระเบียบข้อบังคับของห้องเรียนร่วมกันของนักเรียนเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ และถ้ามีการทำผิดควรให้นักเรียนในห้องทุกคนร่วมกันพิจารณาตัดสินโทษ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ให้กำลังใจ กระตุ้นให้เด็กกล้าแสดงออกในสิ่งที่ดี ครูต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนเป็นผู้ชี้แนะ ควบคุม รับผิดชอบต่อความแตกต่างของเด็ก ไม่ใช้อารมณ์แบบเผด็จการในการตัดสิน ฝึกให้นักเรียนรู้จักสิทธิ หน้าที่ของตนและการใช้สิทธิที่ถูกต้อง ส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และที่สำคัญครูต้องมีพรหมวิหารสี่คือ เมตตา กรุณา มุชิตา และอุเบกขา

ซึ่งในทางทฤษฎี ฮอรร็อก (Horrocks.1976:118) ได้สรุปการแบ่งระดับการพัฒนาการรับรู้ใน 4 ระดับของการพัฒนาสติปัญญาตามทฤษฎีของเพียเจท์ ไว้ดังนี้ 1) ชั้นประสาทสัมผัส ในช่วงอายุแรกเกิดถึง 2 ปี เด็กจะเริ่มต้นชีวิตจากประสบการณ์ทางระบบประสาทอัตโนมัติ และเมื่อสิ่งแวดล้อมมีมากขึ้นเด็กก็จะมี การตอบสนองทางกล้ามเนื้อจะเป็นนิสัย ในระยะนี้สติปัญญาก็เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เฉพาะเจาะจง แม้กระนั้นการกระทำก็จะต้องถูกก่อดำให้เป็นตัวแทนของความคิด 2) ชั้นก่อนปฏิบัติการ (ช่วงอายุ 2 - 7 ปี) ในระยะนี้เริ่มเกิดสัญลักษณ์หรือการทำงานของความคิดขั้นก่อนปฏิบัติการมาบ้างแล้ว ได้เริ่มมีการรับรู้ชนิดต่างๆของวัตถุ แม้ว่ายังไม่พัฒนาการสรุปวางนัยก็ตาม เด็กในระยะนี้ไม่มีความคิดแบบตรรกศาสตร์ จึงไม่อาจจะอธิบายเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง 3) ชั้นปฏิบัติการแบบรูปธรรม (ช่วงอายุ 7 - 11 ปี) ในระยะนี้เด็กมีความคิดแบบตรรกศาสตร์ แต่จะต้องเห็นความสัมพันธ์ของวัตถุด้วยสายตา และขบวนการคิดแบบตรรกศาสตร์นั้นยังไม่มีระบบในระยะนี้เด็กจะรับรู้แต่สิ่งที่เขาได้เห็นจริง ๆ ไม่คิดแบบนามธรรมได้ 4) ชั้นปฏิบัติการแบบนามธรรม (ช่วงอายุ 11-15 ปี) ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กสามารถคิดหรือตัดสินใจตรรกศาสตร์ได้โดยไม่ต้องเห็นของจริง ฉะนั้นในช่วงนี้เด็กวัยรุ่นจะอยู่ในโลกของความคิดอย่างมีอิสระและไม่ต้องพึ่งพาสถานการณ์ที่เป็นจริง ระยะนี้เป็นระยะที่เห็นการพัฒนาการรับรู้และแพลตเนอร์ (Platner.1987 :475 - A) ได้ศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนอายุ 9 - 11 ปี ที่ได้รับการสอนและการปกครองชั้นเรียนแบบประชาธิปไตย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 3 และเกรด 4 โรงเรียนมิดเดิลไอแลนด์ (Middle Ireland) จำนวน 138 คน แบ่งเป็นกลุ่มควบคุม ซึ่งสอนด้วยวิธีอัตตาธิปไตย กลุ่มทดลองสอนด้วยวิธีประชาธิปไตย เครื่องมือที่ใช้คือแบบทดสอบ พีบีอาร์เอส (PBRS) ผลการศึกษา พบว่ากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมแบบประชาธิปไตยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สรุปได้ว่า จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ในระดับช่วงชั้นที่ 2 ที่มีอายุตั้งแต่ 11-15 ปี เพราะเด็กในระดับนี้มีระดับการรับรู้และการปฏิบัติแบบนามธรรมได้ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านสังคม ร่างกาย สติปัญญาและความสามารถ

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของ บัญชร แก้วส่อง (2522 : 64) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นในสังคมเมืองและชนบทที่มีกรอบการอบรมเลี้ยงดู และแบบการคิดแตกต่างกัน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาอายุ 13 - 18 ปี จากโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร และศรีสะเกษ จำนวน 300 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามอบรมเลี้ยงดูแบบสอบถามการคิด

และแบบสอบถามวัดพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นชายและหญิงไม่แตกต่างกัน และพัฒนาการทางจริยธรรมของวัยรุ่นในสังคมเมืองและสังคมชนบทไม่แตกต่างกัน”

• สมพงษ์ พวงคำ (2528 : 194) ได้ทดลองเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยวิธีการปกติและวิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนบ้านศรีสะอาด จังหวัดเพชรบูรณ์ ปีการศึกษา 2528 จำนวน 60 คนแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 คน ใช้วิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กลุ่มควบคุม 30 คน ใช้วิธีการสอนแบบปกติ ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์วิชาชีพอของทั้งสองกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่เรียนจากวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยในทางที่ดี

สาลี จบศรี (2531 : 46) ได้ศึกษาผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนคลองสิบสาม “ผิวศรีราษฎร์บำรุง” จังหวัดปทุมธานี จำนวน 16 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 8 คน กลุ่มควบคุม 8 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนแบบปกติ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนกลุ่มทดลองมีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศิริลักษณ์ รัชทรัพย์ (2534 : 48-54) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้หลักพี่แมคกับการเสริมแรงทางสังคม ที่มีต่อพฤติกรรมตั้งใจเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีพฤติกรรมตั้งใจเรียนวิชาคณิตศาสตร์ต่ำ จำนวน 16 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 จำนวน 8 คน ใช้หลักพี่แมค กลุ่มทดลองที่ 2 จำนวน 8 คนคนใช้การเสริมแรงทางสังคม ผลการศึกษาปรากฏว่านักเรียนทั้งสองกลุ่มมีพฤติกรรมตั้งใจเรียนสูงขึ้น

บุญสม โพธิ์เงิน (2537) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ปีการศึกษา 2536 จำนวน 696 คนโดยมีเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบวัดคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้ง 6 ด้าน โดยนักเรียนหญิงมีคุณธรรมในการอยู่

ร่วมกันมากกว่านักเรียนชายในด้านความสามัคคี ด้านความเสียสละ ด้านการให้อภัย ด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น และด้านความเห็นอกเห็นใจ อีกทั้งนักเรียนที่อยู่ในเขตเมืองและเขตชนบทมีความยุติธรรมในการอยู่ร่วมกันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกันมีคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้ง 6 ด้าน

จากงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่าการพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้กับผู้เรียนและสามารถพัฒนาในระดับช่วงอายุ 11 - 15 ปี หรือช่วงชั้นที่ 2 จะเป็นช่วงที่เด็กจะมีพัฒนาการในการรับรู้ มีความคิดเป็นของตนเอง จึงควรที่จะปลูกฝังหรือปูพื้นฐานค่านิยมหรือให้เด็กมีทักษะ มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม และมีพฤติกรรมที่ดี สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและสังคมให้มีความสุขได้ ซึ่งสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ด้วยวิธีการต่างๆ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรมที่มีการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีกับกลุ่มควบคุม

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้การปฏิบัติจากครู: ตัวแปร ความหมาย และการวัด

1. ความหมายของการรับรู้

การรับรู้ (perception) เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับจิตวิทยา สังคม และพฤติกรรม การรับรู้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ พจนานุกรมออกฟอร์ด (Oxford advanced learner's dictionary of current english.1974 : 622) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การรับรู้ หมายถึง การแสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจตามความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตใจของตนเอง ในขณะที่เดียวกัน แกร์ริสัน และมากูน (Garrison & Magoon.1972 : 607) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การรับรู้ หมายถึง กระบวนการซึ่งสมองตีความหมายหรือแปลข้อความที่ได้จากการสัมผัส (Sensation) ของร่างกาย (ประสาทสัมผัสต่าง ๆ) กับสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้ทราบว่า สิ่งเร้าหรือสิ่งแวดล้อมที่เราสัมผัสนั้นเป็นอะไร มีความหมายอย่างไร ฯลฯ การที่เราจะรับรู้สิ่งเร้าที่มาสัมผัสได้นั้น จะต้องอาศัยประสบการณ์ของเราเป็นเครื่องช่วยในการตีความหรือแปลความ และ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2547 : 165) ก็ได้อธิบายไว้ว่า การรับรู้ หมายถึง การที่เราได้ทราบว่ารูปร่างลักษณะของสิ่งของต่าง ๆ ที่ล้อมรอบตัวเรา จากอวัยวะสัมผัสของเราว่าอะไร มีความหมายอย่างไร หรืออาจกล่าวได้ว่าการรับรู้ นั้นเป็นผลของการเรียนรู้บวกกับความรู้สึกรับรู้จากการสัมผัส คนที่มีร่าง

การปกติและมีอวัยวะสัมผัสทุกอย่างที่ใช้การได้ดี อวัยวะสัมผัสเหล่านี้ช่วยทำให้คนรู้จักสิ่งแวดล้อมรอบตัว ได้เป็นอย่างดีแต่การรู้จักสิ่งต่างๆ โดยผ่านทางอวัยวะสัมผัสเช่นนี้ จัดเป็นการเรียนรู้ อย่างหนึ่ง มิใช่ว่าพอเราจับสัมผัสจากสิ่งเร้าแล้ว เราสามารถจะรับรู้ได้ทันทีว่าสิ่งนั้นๆ เป็นเช่นนั้นหรือมีลักษณะนั้นๆ เลยทีเดียว หากแต่เราจำเป็นต้องเรียน เราจึงจะรับรู้สิ่งเหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง

นอกจากนั้น สิทธิโชค วรรณสันติกุล (2548 : 48) ได้ให้ความหมายการรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่อินทรีย์หรือสิ่งมีชีวิตพยายามทำความเข้าใจสิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางประสาทสัมผัส กระบวนการการที่เริ่มต้นจากการใช้อวัยวะสัมผัสจากสิ่งเร้าและจัดระบบสิ่งเร้าใหม่ภายในระบบการคิดในสมอง ภายหลังจากนั้นจึงจะแปลความว่าสิ่งเร้าที่รับสัมผัสเข้ามานั้นคืออะไร ชั้นแปลความหมายนี้เป็นขั้นที่อินทรีย์จะใช้ประสบการณ์เก่าเป็นพื้นฐานของการแปลความหมาย และศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2542 : 121) ได้อธิบายความหมายของการรับรู้ทางสังคม คือ ว่าเป็นกระบวนการรู้จัก และเข้าใจบุคคลที่อยู่รอบตัวเรา เมื่อมีบุคคลมีการเกี่ยวข้องกันหรือมีการปฏิสัมพันธ์กันย่อมเกิดปฏิริยาตอบสนองซึ่งกันและกันอาจจะเป็นทางบวก เช่น เกิดความพึงพอใจ หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส หน้าตาบูดบึ้ง แสดงไม่ตรีตอบหรือรับรู้ต่อกันบ่อยครั้งขึ้นซึ่งอาจจะพูดกันหรือไปไหนมาไหนร่วมกันบ่อย ๆ ย่อมทำให้รู้จัก เข้าใจกันดีขึ้นตามลำดับ สิ่งเหล่านี้เป็นวิธีการรับรู้ทางสังคมของบุคคลโดยธรรมชาติ

ในทางจิตวิทยาการเรียนการสอน มาลี จุฑา (2542 : 143) ก็ได้ให้ความหมายของการรับรู้ว่า เมื่อบุคคลได้สัมผัสสิ่งเร้าใดๆ ก็ตาม บุคคลจะรับสัมผัส และรู้สึกสัมผัสต่อสิ่งเร้า นั้นจะมีการแปลความหมายสิ่งที่สัมผัสทำให้เกิดการรับรู้ขึ้น และได้ยกตัวอย่างเช่น นักเรียนอ่านหนังสือจะสัมผัสกับตัวหนังสือด้วยสายตาของนักเรียน นักเรียนจะแปลความหมายของตัวหนังสือโดยอาศัยความรู้เดิมและประสบการณ์เดิม ทำให้เกิดการรับรู้ว่ามีเนื้อหาสาระอย่างไร เป็นต้น ซึ่งมนัส นิยมมณี (2547 : 20) ได้ให้ความหมายของการรับรู้ว่าเป็นบทบาทมีผลต่อการเรียนรู้และมีความสำคัญต่อเจตคติอารมณ์และแนวโน้มของพฤติกรรมเมื่อรับรู้ในเรื่องใดบ่อย ๆ จะเกิดเจตคติและกลายมาเป็นพฤติกรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการทำหน้าที่ของทุกองค์ ลักษณะของบทบาทส่วนหนึ่งคือความคาดหวังจากบุคคลต่อผู้ดำรงบทบาท

สรุปการรับรู้ คือ การแสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจตามความรู้สึกที่เกิดจากจิตใจของตนเอง อันเป็นกระบวนการซึ่งสมองตีความหมายหรือแปลข้อความที่ได้จากการสัมผัสของร่างกาย หรือเป็นกระบวนการที่อินทรีย์หรือสิ่งมีชีวิต ซึ่งเริ่มต้นจากการใช้อวัยวะสัมผัสจากสิ่งเร้าและจัดระบบสิ่งเร้าใหม่ภายในระบบความคิดในสมองภายหลังจากนั้นจึงจะแปลความหมาย

ว่า สิ่งเร้าที่สัมผัสนั้นคืออะไร ซึ่งการตีความหมายนั้นต้องอาศัยประสบการณ์หรือการเรียนรู้แล้ว แสดงออกมาในรูปของการกระทำใด การกระทำหนึ่ง โดยมีความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว

2. ความสำคัญของการรับรู้การปฏิบัติจากครู

การรับรู้การปฏิบัติจากครูเป็นสัมพันธ์ภาพที่สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ระหว่างครูกับนักเรียน เมื่อเด็กรับรู้ครูอย่างเป็นกัลยาณมิตรมันจะส่งผลต่อการเรียนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2548 : 75 - 79) ให้ความหมายหลักกัลยาณมิตร คือ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้เชื่อมให้บุคคล ติดต่อกับโลกทางสังคมอย่างถูกต้อง เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน อันเป็นปัจจัย ภายนอกที่ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนา มนุษย์ กัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้เปรียบพร้อมด้วย คุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอก ช่วยสอน หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในแนวทางแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรจะต้องมี คุณสมบัติ คือ เป็นคนดี เป็นคนมีปัญญาและมีคุณธรรม โดยเฉพาะมีคุณสมบัติพื้นฐานที่เรียกว่า กัลยาณมิตร 7 ประการ ได้แก่ 1) ปิโย น่ารัก คือ มีเมตตา กรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขา เข้าถึงจิตใจ น่ารักในฐานะเป็นที่สบายใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม ชวนให้ผู้เรียนอยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม 2) ครู น่าเคารพ คือ เป็นผู้หนักแน่น ถือหลักการ เป็นสำคัญ และมีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอับอาย เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย 3) ภาวนีโย น่าเจริญใจ คือ ความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุง ตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ่ยอ้างและรำลึกถึงความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ 4) วัตตา รู้จักพูดให้ได้ผล คือ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี 5) วจนักขโม อุดหนุนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟัง คำปรึกษาซักถามแม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกินและตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อุดหนุนฟังได้ ไม่เบือนหน้า ไม่เสียอารมณ์ 6) คัมภีรญจะ กะถิง กัดตา แถลงเรื่องล้าลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป และ 7) โน จัญฐานเน นิโยชเย ไม่ชักนำในอฐาน คือ ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือเรื่องเหลวไหล ไม่สมควร

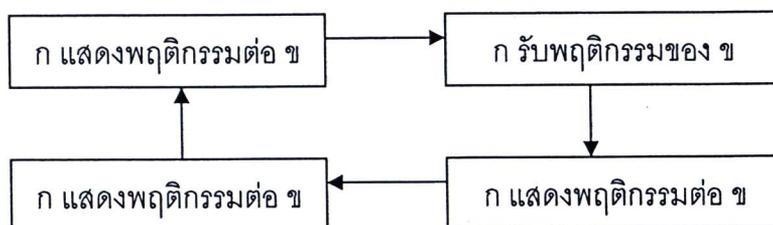
ส่วน กมลรัตนี หล้าสุวรรณ (2528 : 228 - 239) ได้แบ่งประเภทของการรับรู้ ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ ประเภทที่หนึ่ง การรับรู้ทางอารมณ์ หมายถึง การรับรู้ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ภายในจิตใจ เช่น รู้สึกดีใจ เสียใจ เป็นต้น ประเภทที่สอง การรับรู้ลักษณะของบุคคล หมายถึง ลักษณะทางกายภาพ เช่น รูปร่าง หน้าตา ฯลฯ ลักษณะทางพฤติกรรม เช่น การพูดคุย การยิ้ม

ฯลฯ และลักษณะการบอกเล่า คือ การฟังเรื่องจากคนอื่น ประเภทที่สาม การรับรู้ภาพพจน์ของกลุ่มบุคคล หมายถึง มโนภาพหรือมโนคติของสิ่งต่าง ๆ ตามที่บุคคลรับรู้ เป็นภาพที่อยู่ในความคิดหรือจินตนาการของบุคคล และสามารถบอกลักษณะให้ผู้อื่นทราบได้ด้วย ประการที่สี่ การรับรู้ปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นการตีความหมายหรือแปลความหมายสิ่งต่าง ๆ หรือปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมตามความเชื่อของตนเอง ซึ่งก็มี ชาตรี สําราม (2544 : 28 - 29) ได้ให้แบ่งการรับรู้ของเด็กออกเป็น 6 ระดับคือ หนึ่ง ไม่รับไม่รู้ สอง รับแต่ไม่รู้ สาม รับแต่ไม่รับรู้ สี่ รับรู้แต่ยังไม่รู้ ห้า รับรู้และรู้จัก หก รับรู้และรู้จักจริง

นอกจากนั้น กัมปนาท ศรีเชื้อ (2543 : 25) ได้กล่าวถึงสัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนนั้น คือพฤติกรรมที่ครูและนักเรียนแสดงต่อกัน ซึ่งการแสดงพฤติกรรมนี้ก่อให้เกิดบรรยากาศในการเรียน ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ในทางส่งเสริมหรือไม่ส่งเสริมการเรียนก็ได้ ครูผู้สอนคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชั้นเรียนจึงจะต้องมีหน้าที่ที่จะต้องสร้างแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนให้เป็นไปในทางส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ นารี โนภระ (2536 : 9) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสัมพันธภาพของครูกับนักเรียนไว้ว่า สัมพันธภาพของครูกับนักเรียนถือว่าสำคัญที่สุด นอกจากด้านการเรียนรู้และการให้การอบรมแก่ผู้เรียนแล้ว ครูยังต้องมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกับผู้เรียน ส่งเสริมให้กำลังใจให้คำแนะนำ มีความเมตตากรุณา มีเหตุผล มีบุคลิกภาพดี ให้ความรัก ความอบอุ่น เพื่อให้ผู้เรียนปรับตัวได้ดี เสริมสร้างทัศนคติทางจิตใจแก่เด็ก นอกจากนี้ กุลทรัพย์ ชื่นรุ่งโรจน์ (อ้างใน จิตรฐิกานต์ สบายจิตร.2542 : 12) ได้กล่าวว่า ระบบการศึกษาของประเทศที่มีความก้าวหน้า เช่น อังกฤษ อเมริกา ได้ให้ความสนใจเรื่องสัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะมีประโยชน์คือ สัมพันธภาพอันดีระหว่างครูกับผู้เรียนช่วยให้ครูและผู้เรียนมีความเข้าใจ ช่วยให้การเรียนได้ผลดีเพราะครูเป็นกันเองกับนักเรียน นักเรียนรู้สึกสบายใจในการที่จะรู้หรือทำความเข้าใจในบทเรียน ซึ่งครูคอยช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ ไม่ต้องหวาดกลัวการกดขี่บังคับจากครู และการที่ครูและนักเรียนเข้าใจกันดีจะทำให้นักเรียนเป็นผู้ว่านอนสอนง่าย ไม่กระด้างกระเดื่อง อยู่ในโอวาทครู ช่วยให้ภาระของครูเบาบางลง เพราะไม่ต้องคอยปราม เคี่ยวเข็ญให้ได้ตั้งใจ

ซึ่ง โยธิน ศันสนยุท และ จุมพล พูลภัทรชีวิน (2529 : 26) ก็ได้อธิบาย การรับรู้ทางสังคมว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของคนสองคน ถือเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกัน กล่าวคือ พฤติกรรมของบุคคลหนึ่งที่เกิดขึ้นออก จะไปกระตุ้นหรือรื้อให้อีกบุคคลหนึ่งมีพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อพฤติกรรมของบุคคลแรก การรับรู้ทางสังคมอย่างน้อยจะต้องประกอบไปด้วยผู้รับรู้ (Perceiver) กับสิ่งที่ถูกรับรู้ (Perceived objects) สิ่งที่ถูกรับรู้อาจแยกได้ 2 ประเภท

คือ 1) วัตถุทางสังคม (Social objects) ได้แก่คนหรือกลุ่มคนซึ่งสามารถตอบสนองหรือมีปฏิกิริยาต่อผู้รับรู้ และปฏิกิริยาเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงได้ 2) วัตถุที่ไม่ใช่ทางสังคม (Nonsocial objects) ได้แก่ สิ่งเล้าหรือวัตถุที่โดยปกติแล้วไม่มีคุณสมบัติในการที่จะตอบสนองเชิงพฤติกรรมต่อผู้รับรู้ได้ การรับรู้บุคคลหนึ่งที่มีต่ออีกบุคคลหนึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ หลายประการด้วยกัน เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ความคาดหวัง และความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับรู้ กับผู้ถูกรับรู้ เป็นต้น การรับรู้บุคคลอื่น มิใช่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการรับรู้ทางด้านกายภาพ (Physical dimension) เช่น คนสูงหรือต่ำ ดำหรือขาว แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีด้านอื่น ๆ อีกด้วย การรับรู้ของบุคคลหนึ่งมีต่อบุคคลอื่นมักจะประกอบได้ด้วยมิติต่าง ๆ 3 ด้านคือ 1) ด้านกายภาพ (Physical dimension) เช่น สูง-ต่ำ ดำ-ขาว อ้วน-ผอม เป็นต้น 2) ด้านพฤติกรรม (Behavioral dimension) เช่น ชี้เหนียว-ใจกว้าง ใจร้าย-ใจดี เจ็บขม-ร่าเริง เป็นต้น และ 3) ด้านปฏิภิกิริยาสัมพันธ์ (International dimension) เช่น เราต้องฟังพาทอาศัยผู้นั้น เป็นลูกศิษย์เรา เราชื่นชมในตัวเขา ซึ่งพิจารณา ดังแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.7 แสดงแผนภาพความสัมพันธ์ของการรับรู้ระหว่างบุคคล

ที่มา : โยธิน คันสนยุทธ และ จุมพล พูลภัทรชีวิน. 2529 : 27

ในขณะเดียวกัน พรรณี ชูทัย (2522 : 14) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ของครูให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการสอน ครูควรสร้างมนุษยสัมพันธ์กับนักเรียน คือ พยายามตอบสนองความต้องการทางร่างกาย ความปลอดภัย การเป็นเจ้าของและการยอมรับ เช่น พยายามจำชื่อนักเรียนให้ได้ทุกคน และเรียกชื่อได้ถูกต้องจัดบรรยากาศในห้องเรียนให้สดชื่น กระตุ้นให้นักเรียนพัฒนา ยิ่ง ๆ ขึ้น เช่น ไม่ลงโทษเด็กเมื่อทำข้อสอบไม่ได้ ไม่เข้มงวดจนเกินไป กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียน จัดประสบการณ์ช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จ โดยการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การมอบหมายควรให้ตามความสามารถของเด็กและให้การชมเชย และการยอมรับ และให้นักเรียนทราบผลของการทำงาน เช่น คะแนน เพื่อกระตุ้นให้เด็กพยายามต่อไป

ให้ความช่วยเหลือกับนักเรียนบางคนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เช่น การสอนซ่อมเสริม ในบางวิชาที่เรียนอ่อน หรือเด็กที่มีปัญหาในเรื่องบุคลิกภาพ เช่น การฝึกให้ความเชื่อมั่นในตัวเอง หรือฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ และกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเรียน โดยใช้เครื่องเล่นต่าง ๆ เช่น ในการสอนควรให้นักเรียนตื่นตัว ดังนั้น ครูควรใช้อุปกรณ์การสอนและใช้เครื่องเล่นต่าง ๆ เช่น การใช้สีสรรที่ดึงดูดความสนใจ การเปลี่ยนสิ่งเร้าอยู่เสมอ เช่น ป้ายนิเทศ การให้เสียงเน้นหนักเบา สิ่งเร้าที่เคลื่อนไหว

ในทางด้านบทบาทของครู มาลี จุฑา (2542 : 288) ก็ได้อธิบายถึงบทบาทของครู ในการป้องกันมิให้นักเรียนประพฤติดิวินัย ไว้ว่า "ครูต้องจัดชั่วโมงให้ดี ไม่มีช่องว่างให้นักเรียนทำผิดวินัยเช่น เมื่อนักเรียนทำงานเสร็จก่อนเพื่อนควรมีกิจกรรมที่น่าสนใจทำต่อ แล้วการมอบหมายงานให้เด็กทำต้องอธิบายให้ชัดเจนจนนักเรียนเข้าใจ และพยายามพยากรณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าพร้อมทั้งหาวิธีแก้ปัญหา ควรดำเนินการปกครองและการสอนแบบประชาธิปไตย เช่นการร่วมระหว่างครูกับนักเรียนในการวางกฎระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ และที่สำคัญคือครูต้องทำความเข้าใจตัวเด็กอย่างละเอียด สร้างสัมพันธภาพอันดีกับเด็ก ให้เด็กมีโอกาสปรึกษาหารือกับครูและเพื่อนตามลำพังบ้าง และถ้าเด็กกระทำความผิด ครูต้องมีการลงโทษแต่ต้องอธิบายสาเหตุที่ลงโทษให้เด็กเข้าใจ แล้วให้เด็กเลือกวิธีในการลงโทษเองซึ่งตัวครูต้องพัฒนาให้หนักแน่น มั่นคง และเที่ยงธรรมเสมอ

ในทัศนะของนักการศึกษาตะวันตก เฮสซง และ วีคส์ (Hessong and Weeks 1987:452 - 457) ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะของครูไว้คือ เป็นผู้มีความรอบรู้ มีอารมณ์ขัน มีความยืดหยุ่นผ่อนปรนเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนแผนการสอนได้ดี มีความตั้งใจทำงานให้ถึงขีดสุด มีความชัดเจนในการสื่อสารสัมพันธกับผู้เรียน เป็นคนเปิดเผย มีความอดทนต่อพฤติกรรมของเด็ก มีความขยันขันแข็ง เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกศิษย์ เป็นผู้ที่ประยุกต์ทฤษฎีไปปฏิบัติใช้ในการสอนได้ มีความเชื่อมั่นในตนเองกล้าที่จะตัดสินใจและแก้ปัญหาในการสอน เป็นผู้มีความสามารถในศิลปะวิทยาการหลาย ๆ ด้าน และสุดท้ายต้องเป็นผู้แต่งกายเหมาะสมและมีสุขอนามัยส่วนบุคคลดีเพราะจะมีผลให้การสอนประสบความสำเร็จด้วยดีและ สุนทร จันทรตรี (2523 : 415 - 416) ก็ได้อธิบายถึงบุคลิกภาพของครูที่เป็นประชาธิปไตยไว้ว่า เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเพียงอย่างเดียวในการสร้างสังคมและบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตยในห้องเรียน เพราะจะมีผลถึงนักเรียนทุกคน ครูต้องมีความเชื่อมั่นในบุคคลอย่างลึกซึ้ง ไวต่อความรู้สึกของคนอื่น ๆ พอใจที่ได้ทำงานที่ถือว่ายิ่งใหญ่ที่สุด ดูแลความผาสุกปลอดภัยของนักเรียน ต้องมีเหตุมีผลในการตัดสินใจความผิด ทำให้เขารู้สึกปลอดภัย รับฟังความคิดเห็นของเด็ก ยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์

ที่มีเหตุผลเป็นรูปธรรมชัดเจน ไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับ ธีรศักดิ์ อัครบวร (2544 : 68 - 72) ได้แบ่งคุณลักษณะของครูที่ดีไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. คุณลักษณะทางด้านส่วนตัว คือ มีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับศิษย์ มีความใฝ่รู้ดีในเรื่องที่สอนอย่างมีความรู้รอบตัวกว้าง ทันสมัยตลอดเวลา มีสุขภาพกาย-จิตที่ดี มีบุคลิกภาพดี ถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้ศิษย์เกิดความเชื่อมั่นเคารพมากขึ้น ครูต้องเป็นบุคคลที่ตรงต่อเวลาเป็นที่น่าเคารพนับถือให้กับศิษย์ มีความสามารถในการพูดที่ชัดเจนในการสื่อสารกับเด็ก และต้องมีเจตคติที่ดีต่อศิษย์เข้าใจถึงความต้องการความสามารถของศิษย์ได้ดี ตลอดจนความแตกต่าง ความคิดเห็นและการเปิดโอกาสให้กับศิษย์

2. คุณลักษณะทางด้านวิชาการและงานครู คือ ครูต้องมีความรอบรู้วิทยาการกว้างขวางเพราะต้องคอยชี้แนะในการศึกษาเล่าเรียนให้แก่นักเรียน มีความรู้ในวิชาและวิธีที่สอนดี เพื่อที่จะให้ความรู้และประสบการณ์กับนักเรียนได้ดี มีความความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้กับผู้เรียน มีเจตคติที่ดีในการช่วยเหลือเพื่อนครูหรือนักเรียน มีความสามารถในการปรับบทบาทเรียนให้นักเรียน มีความเข้าใจนักเรียน ถึงความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน ทั้งการสอนและการปกครอง มีความสามารถในการใช้กลวิธีการสอนต่าง ๆ เพื่อช่วยเสริมให้เด็กรู้จักคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนการค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

3. คุณลักษณะทางด้านสังคม คือ การมีสัมพันธภาพที่ดีกับศิษย์ ครูจะต้องอบรมกล่อมเกลานิรันดร์ใจคอ ความประพฤติของศิษย์และเป็นผู้แนะนำช่วยเหลือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีสัมพันธภาพที่ดีกับครูด้วยกัน เพื่อจะได้ทำงานร่วมได้ดีและไปในทิศทางเดียวกัน มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ปกครอง เพื่อเป็นตัวเสริมสร้างความเจริญให้กับเด็ก เพราะต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างครูกับผู้ปกครอง ในการแก้ปัญหาของเด็ก มีสัมพันธที่ดีต่อบุคคลทั่วไปในชุมชนและท้องถิ่น เพื่อเป็นประโยชน์ในการให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรมของนักเรียนและโรงเรียน

สรุปการรับรู้การปฏิบัติจากครู หมายถึง การปฏิบัติจากครู เป็นการรับรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของครูกับนักเรียน ในบรรยากาศการเรียนรู้ ว่าครูได้แสดงพฤติกรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้กับตนที่ ซึ่งเป็นการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ในการจัดกิจกรรม เช่น การเอาใจใส่ ให้กำลังใจ การปลอบโยน การให้ความรักเมตตา การให้คำแนะนำเรื่องหลักธรรม การให้คำอธิบายอย่างชัดเจนจนผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรม ให้รางวัล ให้ความสนใจมีส่วนร่วมกับกิจกรรม เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจดียิ่งขึ้น หรือสร้างแรงจูงใจ การสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนรู้ การทุ่มเทเวลาให้ผู้เรียนเพียงพอ เหมาะสมและช่วยสร้างแรงจูงใจต่อการเรียนรู้ การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมที่พึง

ปรารถนา และนอกจากนี้ยังพบอีกว่าบทบาทของครูยังมีส่วนในการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูงขึ้นอีกด้วย

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้การปฏิบัติจากครูซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลจากเอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวข้องทั้งทางตรง ทางอ้อม เช่น งานวิจัยของจุฬามาศ จันทรศิริสุด (2537 : 28, 59) ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้ปกครองและครูต่อเจตคติ ความเชื่อมั่นในตนเอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1,198 คน ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของครูผู้สอนทั้งทางด้านการสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียน ทักษะการสอน การสร้างแรงจูงใจในการเรียนการมอบหมายงานและการส่งเสริมการเรียนที่ดี มีความสัมพันธ์กับทัศนคติที่ดีต่อวิชาคณิตศาสตร์ ความเชื่อมั่นในตนเอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างชัดเจน

ลักษณะ บุญนิมิต (2542 : 85 - 86) ซึ่งได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้ปกครอง ครู และเพื่อนในการส่งเสริมการเรียนภาษาอังกฤษและผลสัมฤทธิ์ในการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 398 คน ผลปรากฏว่า บทบาทของครูมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.20 และยังพบอีกว่าบทบาทของครูมีความสัมพันธ์อย่างชัดเจนกับแรงจูงใจในการเรียนภาษาอังกฤษ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.36

จิตรฐิกานต์ สบายจิตร (2542) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพระหว่างครูประจำชั้นกับนักเรียน การรับรู้คุณค่าในตนเอง และพฤติกรรมการเรียน และเพื่อเปรียบเทียบสัมพันธภาพระหว่างครูประจำชั้นกับนักเรียน การรับรู้คุณค่าในตนเองและพฤติกรรมการเรียนระหว่างนักเรียนที่มีเพศและที่เรียนอยู่ในห้องเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 191 คน แบ่งเป็นเพศชาย 94 คน เพศหญิง 97 คน ผลการวิจัยพบว่า สัมพันธภาพระหว่างครูประจำชั้นกับนักเรียน ความสัมพันธ์ทางบวกกับการรับรู้คุณค่าในตนเอง และพฤติกรรมการเรียน นักเรียนหญิงมีสัมพันธภาพระหว่างครูประจำชั้นกับนักเรียน การรับรู้คุณค่าในตนเอง และพฤติกรรมการเรียนสูงกว่านักเรียนชาย นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนที่เรียนอยู่ในห้องเรียนที่มีขนาดตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดมีสัมพันธภาพระหว่างครูประจำชั้นกับนักเรียน การรับรู้คุณค่าในตนเอง และพฤติกรรมการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนในห้องเรียนเกณฑ์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

มนัสนันท์ กุลวงศ์ (2545) ได้ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการสอนของครูพลศึกษา ตามแนวการรับรู้ของตนเอง เพื่อนครูสอนพลศึกษา และนักเรียน ในโรงเรียนสังกัดกรมสาขาวิชาพลศึกษา จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างเป็นครูพลศึกษา จำนวน 69 คน เพื่อนครูผู้สอนพลศึกษา จำนวน 69 คน และนักเรียน จำนวน 410 คน ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการสอนของครูพลศึกษาตามการรับรู้ของตนเอง เพื่อนครูผู้สอนพลศึกษาและนักเรียน ด้านพฤติกรรมการสอนของครูพลศึกษา โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์กับนักเรียน ตามการรับรู้ของครูพลศึกษา และความเห็นของเพื่อนครูผู้สอนพลศึกษาและนักเรียนมีการรับรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสมิตตรา เจิมพันธ์ (2545 : 78,83-84) ได้ศึกษาเกี่ยวกับจิตลักษณะและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า ปัจจัยด้านประสบการณ์ ในการเรียนสามารถทำนายพฤติกรรมการเตรียมตัวก่อนเรียน พฤติกรรมขณะเรียนในชั้นเรียน และพฤติกรรมหลังเรียนในกลุ่มรวมได้ร้อยละ 31.8, 32.1 และ 29.7 ตามลำดับ โดยมีตัวทำนายสำคัญคือ การได้รับการสนับสนุนในการเรียนจากครูคณิตศาสตร์ จากผู้ปกครอง การเห็นแบบอย่างจากเพื่อน และการรับรู้การปฏิบัติจากครูคณิตศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนชาย ทำนายได้ 40.5, 36.2 ตามลำดับ

สรุปได้ว่าการรับรู้การปฏิบัติจากครู เป็นการประเมินพฤติกรรมเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนว่าครูได้แสดงพฤติกรรมที่สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งนักเรียนสามารถรับรู้และก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดี โดยมีส่วนประกอบของพฤติกรรมด้านบุคลิกภาพของครู ด้านเทคนิคการจัดการเรียนรู้ และด้านอารมณ์ของครู ในการเป็นแบบอย่าง และวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลายวิธีให้กับนักเรียน ซึ่งวัดได้จากแบบวัดการรับรู้การปฏิบัติจากครู

3. การวัดการรับรู้การปฏิบัติจากครู

สำหรับการวัดการรับรู้การปฏิบัติจากครู เช่นในงานวิจัยของ ผู้วิจัยใช้แบบวัดการรับรู้การปฏิบัติครูคณิตศาสตร์ ที่สร้างขึ้น โดยสมิตตรา เจิมพันธ์ (2545 : 58) ซึ่งประกอบด้วยประโยคบอกเล่าเกี่ยวกับการรับรู้การปฏิบัติจากครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ แบบวัดนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีทั้งข้อความทางบวก ได้แก่ข้อ 1, 3, 6 และข้อความทางลบ ได้แก่ข้อ 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10 รวม 10 ข้อ แต่ละข้อมีมาตราประเมิน 6 หน่วย ตั้งแต่ "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" พิสัยของค่าอำนาจการจำแนกรายข้อ (Item Discriminate) มีค่า 6.22 – 10.65 และค่าพิสัยของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์รายข้อ (Item total Correlation) มีค่า .45 - .75 ผู้ที่ได้คะแนนรวมสูงกว่าค่าเฉลี่ย แสดงว่าเป็นผู้มีการรับรู้การปฏิบัติจากครูที่ดีจากครูคณิตศาสตร์ในระดับสูง และผู้ที่ได้คะแนนรวมต่ำกว่าค่าเฉลี่ย แสดง

นวัตกรรม และพฤติกรรมการณ์สนับสนุนทางสังคม 2) กลุ่มตัวแปรทางสถานการณ์ในการทำงานของครู ประกอบด้วย 3 ตัวแปร คือ การสนับสนุนทางสังคมของหัวหน้า การสนับสนุนจากองค์กร และความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน 3) กลุ่มตัวแปรจิตลักษณะเดิมของครู ประกอบด้วย 4 ตัวแปร คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะตามสถานการณ์ของครู ประกอบด้วย 3 ตัวแปร คือ ทักษะที่ดีต่องานครุคณิตศาสตร์ ความเครียดในการทำงาน และประสิทธิผลแห่งตนในการทำงาน และ 4) กลุ่มตัวแปรลักษณะชีวสังคมภูมิหลังของครู พบว่า นักเรียนของครูที่มีพฤติกรรมกรรมการพัฒนานักเรียนมาก ส่งผลให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีทักษะที่ดีต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์มากกว่า และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์มากกว่านักเรียนของครูประเภทตรงข้าม

สุวณี เชื้อสกุล (2548 : 107) ก็ได้ทำการศึกษาเรื่องการใช้กิจกรรมจากโปรแกรมการศึกษาคุณค่าเพื่อชีวิตที่มีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของเด็กอายุ 5-6 ปี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่มีอายุ 5-6 ปี กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนปัฐวิกรณ์วิทยา กรุงเทพมหานคร ทำการสุ่มตัวอย่างง่ายจาก 6 ห้องเรียน จำนวน 101 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 แบบ คือ กิจกรรมคุณค่าเพื่อชีวิต และกิจกรรมตามแบบที่ครูใช้ทั่วไป (GAT) ซึ่งมี แบบวัดการอบรมเลี้ยงดู แบบรักษับสนับสนุนและใช้เหตุผล แบบวัดการรับรู้การปฏิบัติจากครู แบบวัดสุขภาพจิต แบบวัดการมุ่งอนาคตควบคุมตนแบบสอบถามชีวสังคมและภูมิหลังทั้ง 5 แบบนี้ใช้วัดก่อนการทดลอง พบว่า ตัวทำนายทั้ง 2 ชุด จำนวน 4 ตัวแปร มีผลต่อการทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของเด็กอายุ 5 - 6 ปี ได้ร้อยละ 5 ($R^2 = 0.47$) นั่นคือทั้ง 2 ชุดสามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของเด็กอายุ 5 - 6 ปี ได้มากกว่าตัวทำนายชุดใดชุดหนึ่งเพียงชุดเดียว ดังตัวอย่างแบบวัดการรับรู้การปฏิบัติจากครู

รายการ	ระดับการคิด	
	จริง	ไม่จริง
(0) เมื่อเด็กถามคำถามครู ประจำชั้นจะมองเด็กคนที่ถาม ด้วยความรำคาญ		
เกณฑ์การให้คะแนน ให้ข้อละ 1 คะแนน		
ข้อความที่แสดงพฤติกรรมทางบวก (1, 2, 5, 7) ให้คะแนน ตอบจริง 1 คะแนน		
ข้อความที่แสดงพฤติกรรมทางลบ (3, 4, 6, 8, 9) ให้คะแนน ตอบไม่จริง 1 คะแนน		

สรุปจากการประมวลเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้การปฏิบัติจากครูวัดได้ จากการใช้แบบวัดการรับรู้การปฏิบัติจากครู ซึ่งผู้วิจัยจะสร้างแบบวัดการรับรู้การปฏิบัติจากครู โดยนำตัวอย่างของสมิตรา เจิมพันธ์ (2545) วัลประภา นาคมินทร์ (2549) และ สุวณี เชื้อสกุล (2549) มาปรับปรุงใช้ ให้เหมาะสมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีในกระบวนการสืบสวน-สอบสวนกับการพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันแบบประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม

การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการสืบสวน-สอบสวน เป็นวิธีการเรียนรู้ที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนแสวงหา มุ่งแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นในสังคม และค้นพบสัจธรรมความจริง ทั้งทางวัตถุ ทางสังคม และทางจิตใจ ด้วยตนเองเพื่อการพัฒนาชีวิต และสังคมให้ก้าวเข้าสู่ความสุข ความเจริญ ทั้งทางโลกและทางธรรม และเพื่อให้ดำเนินชีวิตในวิถีทางแห่งการออกจากศัตรูของจิตด้วยการเน้นการพัฒนา เบญจลักษณะ อันหมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กไทย 5 ประการ (วีรยุทธ วิเชียรโชติ, 2548 : 51) ได้แก่ การคิด เป็น พูดเป็น-ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เน้นจริยนิสัย และมีทักษะอารยประชาธิปไตย ซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้ด้วยการตั้งคำถาม การสังเกต อธิบาย ทำนาย และควบคุมสถานการณ์ที่เป็น ปัญหา ซึ่งการเรียนการสอนจะยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการสืบสวน-สอบสวน น่าจะส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบทั่วไปนั้นเน้นทักษะในด้านการฟัง คิดตาม ตีความหมาย จดจำเนื้อหาสาระ และ การจดบันทึก แต่การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการสืบสวน-สอบสวน ได้เน้นการพัฒนาทักษะในด้านการคิดเป็น พูดเป็น - ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เน้นจริยนิสัย และมีทักษะอารยประชาธิปไตย ซึ่งทักษะอารยประชาธิปไตยมีอยู่หลายด้าน (วีรยุทธ วิเชียรโชติ, 2548 : 60) และมีหลักธรรมเป็นหลัก อาศัยหลักจริยธรรม ๑๐ ประการ คือ 1) คารวธรรม 2) สามัคคีธรรม 3) ยุติธรรม 4) สัมปยุตธรรม (ธรรม 7 ประการของคนดี) 6) สันติธรรม 7) ปัญญาธรรม 8) เมตตาธรรม 9) อปริหานิยธรรม (ธรรมเพื่อความเจริญของหมู่คณะ) และ 10) สังคหวัตถุธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2544 : 8) ที่กล่าวถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์อีกประการหนึ่ง ก็คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์

ทรงเป็นประมุข และนอกจากนี้ ปราชญา กล้าผจญ (2544) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการได้ว่า ต้องมีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม ชยัน ประหยัด สำนึกในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ รู้จักริเริ่ม วิจารณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล กระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีพละนาถมายที่สมบูรณทั้งร่างกายและจิตใจ รู้จักพึ่งตนเอง มีอุดมคติ มีความภาคภูมิใจ รู้จักบำรุงศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวทที กล้าหาญและสามัคคีกัน

ในการพัฒนาทักษะอารยประชาธิปไตยมีอยู่ด้วยกันหลายด้าน โดยเฉพาะด้านความยุติธรรม น่าจะเป็นตัวหนึ่งทีควรมีการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีในสังคมและอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงคิดว่าการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนวิธีสืบสวน-สอบสวน น่าจะส่งผลทำให้ผู้เรียน มีทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรมสูงกว่าก่อนเรียน

ซึ่งจากศึกษางานวิจัยของ พิสุทธิ บุญเจริญ (2522 :81) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นกลุ่มของการสอนด้วยชุดการเรียนการสอนแบบสืบสวนสอบสวนกับการสอนปกติ ในวิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัย จำนวน 95 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 49 คน กลุ่มควบคุม 46 คน ซึ่งกลุ่มทดลองเรียนจากครูที่สอนด้วยชุดการเรียนการสอนแบบสืบสวนสอบสวน กลุ่มควบคุมเรียนจากครูที่สอนตามปกติ โดยใช้เนื้อหาการทดลองเหมือนกัน ใช้เวลาในการทดลอง 45 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ ความจำ ความเข้าใจ ค่าความเชื่อมั่น .84 แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความคิด ค่าความเชื่อมั่น .81 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการประเมินค่าและการนำไปใช้ ค่าความเชื่อมั่น .91 และแบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นกลุ่ม ค่าความเชื่อมั่น .92 ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นกลุ่มสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มทดลองที่แบ่งเป็นกลุ่มย่อยตามระดับความสามารถ จัดเป็น กลุ่มสูง กลาง ต่ำ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นกลุ่มไม่แตกต่างกันกับนักเรียนกลุ่มควบคุมที่อยู่ในระดับเดียวกัน

วนิดา ผ่องสุริยชัย (2523 : 52 - 56) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการสร้างสังกับและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนิชาวรรณคดีและหลักภาษาไทยโดยใช้การสอนแบบสืบสวนสอบสวนกับแบบปกติกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2522 โรงเรียนหอวัง จำนวน 92 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 46 เรียนด้วยวิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวนและกลุ่ม

ควบคุม 46 คน เรียนด้วยวิธีสอนแบบปกติ ใช้เวลาในการทดลองสอน 35 คาบ ผลการทดลองพบว่า การสร้างสัจกับและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่า ภายหลังจากทดลองนักเรียนทั้งสองกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีการสร้างสัจกับและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวรรณคดีและหลักภาษาไทยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปิ่นประภา บุตรไสว (2523 : 81 - 82) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบวิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวนและวิธีสอนแบบปกติ ที่ส่งผลให้เกิดทัศนคติบุคลิกภาพประชาธิปไตยและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2522 โรงเรียนสตรีศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 90 คน โดยแบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มทดลอง 45 คน ได้รับการสอนแบบสืบสวน-สอบสวน และกลุ่มควบคุม 45 คน ได้รับการสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลอง มีทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลอง สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

วินัส หมายสุข (2526) ได้ทำการวิจัย เรื่อง เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมและความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2525 ระหว่างกลุ่มที่เรียนโดยใช้วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวนและวิธีการสอนแบบบรรยาย กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 86 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 44 คน และกลุ่มควบคุม 42 ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 16 คาบ คาบละ 50 นาที ผลปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบสืบสวนสอบสวนและนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบบรรยาย แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พรพรรณ อินทวงศ์ (2532 : 79 - 82) ได้วิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคิดสร้างสรรค์ ทัศนคติต่อวิชาภาษาไทย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากการสอนแบบสืบสวนสอบสวน กับการสอนตามแผนการสอนของกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 คน และกลุ่มควบคุม 30 คน มีข้อสอบเป็นแบบปรนัย 5 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น .83 ค่าความยากง่าย (P) ระหว่าง .54 - .82 และค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง .25 - .72 แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นมีค่าอำนาจจำแนก (t) ระหว่าง 4.01 - 7.30 และค่าความเชื่อมั่น

ระหว่าง .59-.87 ผลพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนตามแผนการสอนแบบสืบสวนสอบสวนมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามแผนการสอนของกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในการใช้ภาษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปรียาวรรณ ทุมโฆสิต (2532 : 97 - 98) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคม และทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนเทคนิคควีซี กับการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศน์ กรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุม และทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยของกลุ่มทดลองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

วิมลพรรณ กลางมณี (2536 : 55 - 60) ได้ศึกษาผลของการใช้เทคนิคแม่แบบ ที่มีต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านภาวะธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนใจดีอำเภอซุนันท์ จังหวัดศรีสะเกษ ปีการศึกษา 2535 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านภาวะธรรมต่ำ จำนวน 20 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 10 คน ใช้เทคนิคแม่แบบกลุ่มควบคุม 10 คน ใช้วิธีสอนแบบปกติผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านภาวะธรรมสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากงานวิจัยพอสรุปได้ว่า ได้มีผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยในด้านต่าง ๆ ที่หลากหลาย และใช้วิธีการและเทคนิคต่างๆ ในศึกษาและวิจัย เช่น การจัดการเรียนการสอนแบบสืบสวน-สอบสวน การสอนเทคนิคควีซี การใช้เทคนิคแม่แบบ เป็นต้น ด้วยการเปรียบเทียบกับเทคนิคการเรียนการสอนที่มีอยู่ในขณะนั้น เพื่อศึกษาเกี่ยวกับ ทักษะในด้านต่างๆ ที่จะช่วยในการพัฒนาผู้เรียน เช่น ความสามารถในการแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ ทัศนคติเกี่ยวกับบุคลิกภาพประชาธิปไตย และด้านภาวะธรรม เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถีกับแบบทั่วไป ในกระบวนการสืบสวนสอบสวน จะส่งผลต่อทักษะการอยู่ร่วมกันแบบอารยประชาธิปไตยด้านความยุติธรรม แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการสืบสวน-สอบสวนกับการรับรู้การปฏิบัติจากครู

การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี ในกระบวนการสืบสวน-สอบสวน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการตั้งคำถาม ในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต อธิบาย ทำนาย และควบคุมสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ที่เกิดขึ้นกับตัวเองหรือสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ซึ่งในการเรียนการสอนครูจะเน้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดในเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ การมีวิจารณ์ญาณ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลมีความคิดทางสร้างสรรค์และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในกระบวนการเรียนรู้ครูจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนอย่างมีเหตุ มีผล คอยชี้แนะให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดของตนเอง กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจในปัญหาที่พบ รู้จักวางแผนแก้ไขปัญหาลงมือได้หลากหลายวิธี และสามารถแก้ไขปัญหาย่างเป็นขั้นตอน มีวิธีการที่ดี แล้วคิดอย่างมีเหตุ มีผล ได้ด้วยตนเอง โดยครูต้องเสริมแรงหรือให้กำลังใจแก่ผู้เรียน ช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา และคอยอำนวยความสะดวก เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญให้แก่ผู้เรียนจัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมทั้งภายใน เช่น อารมณ์ ความรู้สึกของผู้เรียน เป็นต้นและภายนอกเช่น ห้องเรียน อากาศ เป็นต้น ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และเป็นผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับทั้งข้อดีและข้อบกพร่องแก่ผู้เรียน รวมถึงการสนทนากับผู้เรียนที่เป็นพฤติกรรมของครูที่เอื้อต่อการรับรู้หรือเรียนรู้ของผู้เรียน

อย่างไรก็ตาม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มองเห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี อันเน้นพฤติกรรมของครูที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนดังกล่าว น่าจะส่งผลต่อการรับรู้การปฏิบัติจากครู ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงอยากทราบว่า การจัดการเรียนรู้แบบอารยวิถี จะส่งผลต่อการรับรู้การปฏิบัติจากครูของผู้เรียนมากน้อยหรือไม่ อย่างไร